Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 234 (9611) | Суббота, октябрь 5, 1974 чыл | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп

Ивановонуң К. И. ФРОЛОВ аттыг меланж комбинадының ажылчыннарынга, инженер-техниктиг ажылдакчыларынга болгаш албан-хаакчыларынга

Эргим эштер!

Тоску беш чылда алган социалистиг хүлээлгеңерни чедиишкинниг күүседип, беш чылдың төнчүзүнде планнаан бүдүрүлге хемчээлин болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң деңнелин чедип ап, күш-ажылчы улуг тиилелгелиг болганыңар-биле холбаштыр СЭКП Төп Комитеди силерге чүректиң ханызындан байыр чедирип тур.

Эрткен үш чыл болгаш сес ай дургузунда продукция кылып үндүрери 34,4 хуу көвүдээн, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 55 хуу бедээн. Беш чылдың төнчүзүнге чедир бо талазы-биле даалга дес дараалаштыр 25,2 болгаш 42 хуу болур ужурлуг турган. Кылып турар продукцияның ассортиментизиниң үштүң ийизин чаарткан, чыырлыг, дырышпас, сугта өтпес болгаш өске-даа тускай шынарлыг, хереглекчилерге таарымчалыг хевирлиг 30 миллион метр ажыг пөс-таавыны бо чылын кылып үндүрген.

Бо чедиишкиннер партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларының организакчы болгаш политиктиг улуг ажылының, бүгү коллективтиң кызымак чогаадыкчы ажылының, социалистиг чарышты калбартканының, чаа техниканы болгаш технологияны чедиишкинниг ажыглааның, ажылдың мурнакчы аргаларын шиңгээдип, бүдүрүлгениң культуразын бедиткениниң түңнели болган.

Силерниң коллективиңер чаа-чаа бүдүрүкчү чедиишкиннерлиг боор, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң чоннуң хереглел бараанарын бүдүрерин көвүдедир болгаш шынарын экижидер талазы-биле айтышкыннарын күүседири дээш демиселдиң мурнуку одуруунга моон соңгаар-даа турар дээрзинге бүзүрелин илергейлеп тур.

Л. БРЕЖНЕВ.
Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиңгине секретары.

Л. И. БРЕЖНЕВ ФРАНЦИЯГА БААР

Франция Республиканың президентизи В. Жискар д' Эстенниң чалаашкыны ёзугаар СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары Л. И. Брежнев Францияга 1974 чылдың декабрь 5—7 хүннеринде Францияга баар.

(СЭТА).

Келир чылдың дүжүдүнге

Үрезинни бедик дүжүт алырының алдын фондузу деп адап турары-ла чөп. Үрезинни кайы хире белеткеп алганындан келир чылдың дүжүдү хамааржыр. Сентябрь, октябрь айлар үрезинни белеткээриңге, урарынга эң таарымчалыг үе.

Үрезинни шынарлыг белеткээринче Каа-Хемниң «Тиилелге», «Октябрь 30 чылы» болгаш «Коммунизмче орук», Бии-Хемниң «Хадын» колхозтарында болгаш республиканың «Кызыл тараачын», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Саян», «Ленинчи орук», «Революцияның чалбыыжы» совхозтарда, Дуржулга станциязында болгаш өске-даа ажыл-агыйларында улуг кичээнгейни угландырып турар.

Хову ажылдарын эгелээриниң мурнунда-ла үрезин алыр шөлдерни тодарадып, тарылганы чогуур үезинде эрттирер. А дүжүт ажаалдазы-биле кады үрезинни арыглаар, сорттарга аңгылаар ажылды чорудар.

Ынчангаш бо ажыл-агыйлар чыл бүрүде-ле бедик дүжүттү ап турар.

Чамдык колхозтар, совхозтарның агрономнары дүжүт ажаалдазы эгелээрге-ле, үрезин белеткээринче кичээнгейни угландыра бээр.

Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозу (кол агроному Ф. И. Бортников) дүжүт ажаалдазы, ону күрүнеге садары-биле чергелештир тараа культураларының үрезинин база белеткеп эгелээр. Сентябрь 15-те бо колхоз бирги класстың 400 тонна кызыл-тас үрезинин белеткеп алган.

Келир чылдың дүжүдүнүң үрезинин белеткээринче Каа-Хем, Бии-Хем районнарның ажыл-агыйлары база кичээнгейин кошкатпайн турар. Бо ажылче онза кичээнгейни «Кызыл тараачын» совхозтуң кол агроному В. И. Иконников, «Хадын» колхозтуң удуртукчулары угландырып турар. «Хадын» колхозтуң төп шаңында үрезин арыглаар нарын техника-даа, үрезин шыгжаар эки складтар чок-даа болза, ажыл-ишчи тараажылар чаашкынныг хүннерде безин үрезин арыглаашкынын эки шынарлыг чорудуп турар. Бо ажылдарны удуртурунга склад эргелекчизи М. В. Степанованың киирип турар үлүү улуг.

Каа-Хем, Бии-Хемниң ажыл-агыйлары дүжүт ажаалдазы-биле чергелештир тараа культураларының үрезинин белеткээрин чогуур үезинде доозарынга чигзиниг турбас.

Бо ажылды Дуржулга станциязы база организастыг чорудуп турар. Тараазын үрезинге хереглээр участоктарда дуржулгалыг комбайнерлер ажылдап, ажааган тарааны үрезинге белеткээр ажылды ийи ээлчег-биле чорудуп турар. Чүткүлдүг ажыл-иштиң түңнелинде В. Г. Коротков удурткан төп шаңда тарааның 50 хуузу үрезинге белеткеттинген. Дуржулга станциязы октябрьда бодунга хереглээр үрезинни белеткеп доозар болгаш харын-даа республиканың тараалаң ажыл-агыйларынга бедик сорттуг үрезинни белеткеп бээр дээрзинге бүзүрел улуг.

Үрезинни чогуур үезинде белеткеп алырынче чамдык ажыл-агыйларның удуртукчулары, тускай эртемниглери чогуур кичээнгейни угландырбайн, хүн бүрүде ол чугула ажылды соңгаарладып турары дүвүренчиг.

Эрзинниң колхозтарында чүгле 137 тонна үрезин бар, азы херегледиң чүгле 10 хуузу. Ол хирезинде-ле эрзинчилер амга чедир үрезин белеткелинче кирбээн.

Тес-Хемниң «Чодураа» колхозу дүжүт ажаалдазын доосса-даа, үрезин белеткээрин амга чедир эгелевээн. Ол-ла районнуң «Ак-Эрик» колхозу эрткен чылын үрезин арыглаар ОС-4,5 деп чаа машинаны садып алгаш үрээнинден ажыглал чок турар.

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозу (кол агроному Ч. Ч. Монгуш) үрезин белеткелинче чылдың-на организас чок кирип турар. 213 тонна үрезин белеткээр планын амга чедир күүседип шыдаваан.

«Чыраа-Бажы» совхозта (кол агроному Д. С. Монгуш) байдал оон база дээредевес. Тараа шыгжаар эки складтарлыг, тараа арыглаар чаа машиналарлыг бо совхозтуң складында 500 тонна сула үрезинни арыглаттынмаан хевээр.

Октябрь — келир чылдың дүжүдүнге үрезин белеткээринге эң таарымчалыг ай. Ынчангаш ажыл-агыйларның удуртукчулары, тускай эртемниглери үрезин уруушкунун дарый организастаар ужурлуг.

Беш чылдың сөөлгү чылының дүжүдүнге республиканың ажыл-агыйлары 55,3 муң тонна тараа үрезинин белеткээр ужурлуг. А сентябрь 26-да байдал-биле алырга чүгле 29 муң тонна үрезин белеткеттинген, азы херегледиң 52,4 хуузу.

Келир чылдың дүжүдүнге үрезинниң Каа-Хем районну—75,3, Таңды—72,3, Барыын-Хемчик—62,6, Бии-Хем —57,1 хуузун белеткеп алганнар.

Үрезин уруушкунунуң планын Каа-Хем районнуң колхозтары болгаш Дуржулга станциязы күүседиринче чоокшулаан. А Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Эрзин, Тес-Хем районнарның болгаш Кызыл хоорай Совединиң ажыл-агыйлары бо талазы-биле планын орту безин чедирбээн.

Бо ажылдың ужур-дузазын үнелеп, үрезинни чогуур үезинде эки шынарлыг белеткээн ажыл-агыйларны шаңнап махтаар талазы-биле айтырыгны РСФСР-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу чугаалажып көрген.

Ноябрь 1-ге чедир бирги класстың үрезинин белеткеп алган ажыл-агыйларның ажылчыннарының шалыңының кырынга 50 хуу төлевирни, а II класстың үрезинни белеткеп алганнарга—30 хууну немээр.

Оон ыңай I, II класстарның үрезинин ажыл-агыйларның доктааткан хуусаазында белеткеп алганы дээш:

— ол ажылда хаара туттунган ажылчыннарның кол шалыңынга 30 хуу төлевирни немээр;

— ажылчыннарга төлээн шаңналдың ортумак түңү-биле, бригадирге шаңналды санаар.

— үрезин талазы-биле агрономга, салбыр агрономунга, совхозтуң кол агрономунга болгаш директорунга 1 айның шалыңының хемчээли-биле төлээр.

Бо төлевирлерни ажыл-агыйлар бүрүзүнге чорудар ужурлуг.

Келир чылдың дүжүдүнге хереглээр үрезинни чогуур үезинде белеткээринге бүгү техника, аргалар республиканың ажыл-агыйларында бар.

Бир эвес 15 «ЗАВ-10», 23 «ЗАВ-20», 163 «ОС-4,5», 136 «ОВИ-20» деп машиналар-биле хонукта 2 муң тонна үрезинни белеткээр болза республиканың ажыл-агыйлары үрезин белеткелин 27 ажыл хүнүнде доозуп болурун санаалгалар көргүскен.

Шалыпчы неделяның күш-ажылчы ээлчээ

КҮШ-АЖЫЛЧЫ
АЛДАРНЫҢ
ТУГУ

«ШЫН» СОЛУННУҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР ТУГУН

бөгүн «Найырал» совхозтуң Терезин бригадазында тракторист Иван Дадыйның күш-ажылчы тиилелгезинге тураскаадып көдүрген. Иван Дадый ДТ-75М маркалыг трактор-биле 22 шак дургузунда 5,6 га норманың орнунга 22,7 га черни андарып, онаалдазын 405 хуу күүсеткен. «Тиилелге» совхозтуң рекорд тургускан мурнакчы трактористери Григорий Монгуш, Саар-оол Сундуй, Оюн-оол Монгуш оларның үлегерин эдербишаан, ол ындыг бедик көргүзүгнү чедип алган. Иван Дадый бодунуң ол чедиишкинин Совет Тываның 30 чыл оюнуң юбилейинге бараалгадып турар.

Чер андарылгазының мурнакчыларынга деңнежиңер!

СЕНТЯБРЬ ОНГА ЧЕДИР ДООЗАР

Тодарадыкчы чылдың дүжүдүн чидириг чокка ажаап алыр дээш Тываның тараажылары күш-ажылчы ээлчегде хаара туттунган.

Бии-Хем, Каа-Хем районнарның тараажылары агаар-бойдустуң таварыштырганы бергелерге торулбайн, дүжүт ажаалдазынга халас үе-шак эрттирбейн, кызымак ажылдап турар.

Тараа культураларының ажаап алышкынын дарый доозар болгаш тараа садар талазы-биле доктааттынган онаалдаларны, үрезин урарының болгаш аңгыс андарылгазының планнарын күүседир сорулга-биле СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш республиканың Министрлер Чөвүлели октябрь 3-тен 10-га чедир дүжүт ажаап алышкынын, күрүнеге тараа садарын болгаш аңгыс андарылгазын доозар талазы-биле шалыпчы неделяны чарлаар дугайында доктаал хүлээп алган болгай. Ол доктаалды күүседири-биле ажыл-иш бо районнарның ажыл-агыйларында калбарган.

Каа-Хем районнуң тараажылары бо чылын күрүнеге 4 муң тонна тараа дужаар планныг. Ам оларның ажаап алганы—1600 тонна. Күскү чер андарылгазының планын бо район 50 хуу чедирип алган.

Үстүнде ажылдарны октябрь 10-га чедир доозар дээш кызымак ажылдаарын районнуң «Ленинчи орук» совхозунуң механизаторлары хүлээнип, СЭКП обкомунуң болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын танышкаш, изни-биле деткээн. Районнуң өске-даа ажыл-агыйларының тараажылары октябрь 10-га чедир күскү хову ажылдарын доозарын хүлээнген.

Бии-Хем районнуң тараажылары тараа садарын болгаш үрезин уруушкунун доозар, аңгыс андарылгазын дүргедедирин хүлээнгеннер.

Районнуң «Кызыл тараачын», «Өөк» болгаш өске-даа ажыл-агыйларының механизаторларының ол доктаалда айыткан шалыпчы неделя чарлааның деткээн кыска митингилери тараа шөлдеринге эрткилээн.

Бистиң корр.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ ШӨЛДЕРИНДЕ

ДҮЖҮТ АЖААЛДАЗЫНЫҢ БОЛГАШ КҮСКҮ ЧЕР АНДАРЫЛГАЗЫНЫҢ ЧОРУП ТУРАРЫНЫҢ СЕНТЯБРЬ 30-ДЕ МЕДЭЭЗИ

Районнар	Ажааттынган шөлү (хуу-биле)	Андарган чери (хуу-биле)
Бай-Тайга	98,1	55,6
Барыын-Хемчик	99,2	59,8
Өвүр	100	2,7
Чөөн-Хемчик	88,8	38,4
Улуг-Хем	88,6	34,8
Таңды	80,9	57,6
Бии-Хем	[illegible]	36,6
Тожу	88,5	—
Каа-Хем	83,5	46,9
Тес-Хем	100,0	38,9
Эрзин	93,6	58,4
Кызыл хоорай Совединиң	79,8	48,1
Республика ниитизи-биле	83,4	46,4

Республиканың ажыл-агыйлары күскү хову ажылдарының шиитпирлиг үе-чадазынче кирген. Дүжүт ажаалдазын болгаш күскү чер андарылгазын дарый доозар дээш механизаторлар шалыпчы иште хаара туттунган. Тараа ажаап алышкынын республикада бир дугаарында «Барлык» болгаш «Бай-Тал» совхозтар дооскан, а «Шивилиг», «Шамбалыг», «Тээли» совхозтарның болгаш Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунуң комбайнерлери тараа бастырарын доозуп турар.

Хөй-хөй ажыл-агыйларда күскү чер андарылгазы кидин түлүк. А «Хемчик», «Бай-Тал», «Большевик» совхозтарның механизаторлары ол ажылдың планын күүседип апкан.

Агаар-бойдустуң таарымча чок байдалдары турза-даа, Каа-Хем, Бии-Хем, Таңды районнарда хову ажылдары бедик темп-биле чорup турар.

Ынчалза-даа байдал ажыл-агыйлар бүрүзүнде чаңгыс аай эвес. Ылаңгыя Жданов аттыг совхозта дүжүт ажаалдазының байдалы дүвүренчиг. Сентябрь 30-ге чедир ында тараа культураларының чүгле 50 гектары ажааттынган. Ол дээрге планның чүгле 1.7 хуузу-дур.

«Ак-Туруг» совхоз планын чүгле 10,4 хуу чедирип, 580 гектар черниң тараазын ажааган. «Совет Тыва», С. К. Тока аттыг, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг, «Большевик», «Чыраа-Бажы» совхозтар болгаш Каа-Хем районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунда ажаап алышкын ажылы кошкак темпилиг.

Күш-ажылды кошкак организастааныңдан чамдык механизаторлар ажыл шагы үзер, техниканы кам чок эдилеп турарының уржуу ол.

Бии-Хем, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик районнарда күскү чер андарылгазы шушпең чорup турар.

Республиканың ажыл-агыйларында күш-ажылчы шалыпчы неделяны чарлаан болгай. Бүгү күштү, бар курлавырларны күскү хову ажылдарын дарый доозарынче углаары партия, совет болгаш хөй-ниити организацияларының удуртукчуларының чугула сорулгазы.

Тываның үлетпүрүнүң кол адырлары 30 чыл дургузунда улуг базымнарны кылган

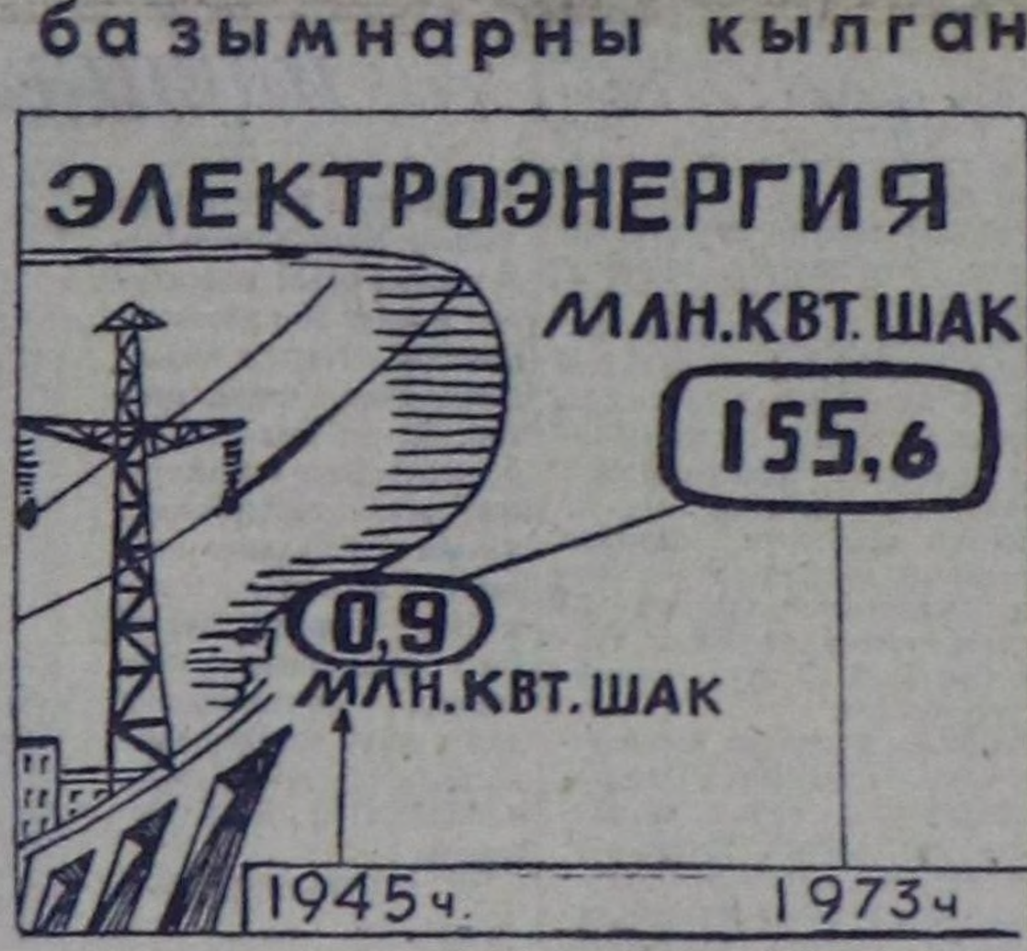

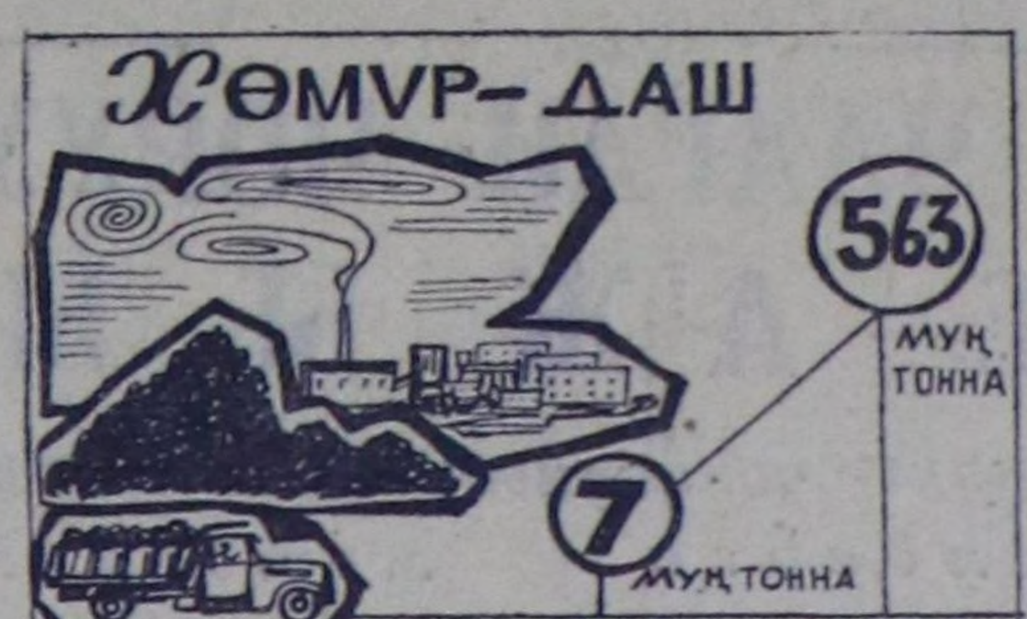

Улуг-хаяжыларда

СЭКП-ниң Улуг-Хем райкому болгаш райкүүском күскү хову ажылдарының чорup турарының сөөлгү чеди хонуунуң түңнелин үндүрген.

Социалистиг чарышка «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыннары шылгараан. Олар тараа ажаап алышкынын шалыпкын чорудуп, 247 тонна саванны бөлүп алган, күскү чер андарылгазының планын 60 хуу чедире берген. Ажыл-агыйга партия райкомунуң болгаш райкүүскомунуң шилчиир Кызыл тугун тывыскан. Районнуң Күш-ажылчы алдар тугун бо совхозтуң комбайнери Петр Иванович Кабановка алдар болдуруп көдүрген. Ол хүн нормазын доктаамал ажыр күүседип келген.

Д. АРАКЧАА.

ХОЙЖУНУҢ БЕЛЕТКЕЛИ

Дамдың Буяндыевич Тейниң Мөңгүн-Тайга районда «Малчын» колхозтуң мурнакчы хойжуларының бирээзи. Тодарадыкчы чылда хойжу төрүүр 100 хойга онааштыр 100 хураган алыр хүлээлгезин ажыл-херек-биле бадыткап, төрүүр 100 хойга онааштыр 102 хураганны камгалап алган. Дүк кыргып алыр хүлээлгезин база ажыр күүсеткен.

— Кыш чоокшулаан. Күзеглеривисче безин хар кирип чаап тур. Ынчангаш кышка эки белеткенмес болза, хоржок. Бистиң өг-бүле 7 тонна сигенни белеткеп, кыштагга чедирип алдывыс—деп, хойжу чугаалады.

— Чедиишкиннериңер үнезини чүде ирги, Дамдың Буяндыевич?— деп айтырарга, ол мынчаар тайылбырлады.

— Менде өске малчыннардан онзаланыр чүве чок. Чаш хураганнарны хой кажаазының иштинге ийи каът клеткалар кылып алгаш доруктурган мен. Аңаа хураганнар аарыг-эржикка таварышпас боор чорду. Мээң ол кылган чүүлүмнү чамдык хойжулар ажыглап эгелей берген.

Дамдың Буяндыевич «Малчын» колхозка сес чыл иштинде хойжулааш, Күш-ажылдың Кызыл Тук орден болгаш «Социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хөрек демдээ-биле шаңнаткан.

— Кым-биле чарыштыг силер малчын?— деп чугаа эредим.

— «Мөген-Бүрен» колхозтуң шыырак дээн хойжузу Комбу Иргит-биле чарыш салган бис. Ооң баштайгы түңнелин бирги чартык чылда эштиң аалынга түңневишаан, арга-дуржулга солуштувус. Чарыштыг эжим төрүүр 100 хойдан 101 хураган алган болду.

Мурнакчы хойжу мал кыштаглаашкынынга белеткелин ылаптыы-биле чорудуп, кыштаазында хой кажаазының кол септелгезин дооскан.

К. ХЕРТЕК.

ЗАВОДТУҢ КОРЧАГИННЕРИ

Чечен-Ингушетияның кол бүдүрүлге черлериниң бирээзи — В. И. Ленин аттыг нефть болбаазырадыр заводунда 13-14 дугаар технология дериинниң коллективи корчагинчи атты төлептиг эдилеп турар.

30 чылдарны сөөлзүредир ажылдадып эгелээн ол дериг бүдүрүлге черинге баштайгы дамчыдылга хоолайы болган. Аңаа нургулайында даштыкы чурттардан экелген дериглер ажылдап турган. Комсомолчулар ада-чуртка бүдүрген чаа дериглерни ажыглалга сорук кириишкинниг шиңгээдип ап эгелээн. Олар рекордтуг ажылдаарын дайын сөөлүндеги баштайгы чылдарда чедип алган. Ынчаа улус ажыл-агыйы нефть продуктуларынга онза хереглелдиг турган. Ол үеде «он үш — он дөрт дугаарның» коллективинге «Николай Островский аттыг деригни» деп хүндүлүг атты тывыскан.

«Маадырлар чүгле хамааты дайындан эвес, харын бистиң өндүр улуг бөгүнгү амыдыралывыстан база тыптып келген» деп, Н. Островскийниң чугаалаан сөстери «он үш—он дөрт дугаарның» машиналар башкарар черинде чалбыыштаган өңнүг бижиктерден көстүп турар. Ында корчагинчи эстафетаны салгалдан салгалче барык үжен чыл дургузунда дамчыдып берип келген. Деригни ажылдадып турар коллектив — заводта социалистиг чарыштың мурнакчызы, план ёзугаар онаалдаларын үргүлчү ажыр күүседип турар. Комсомолчу удуртукчу-чогаалчының төрүттүнген хүнүнден бээр 70 чыл болган оюн аныяктар шалыпчы ажылдап демдеглээн.

Н. НАСОНОВ,
(СЭТА-ның корр.)
ГРОЗНЫЙ.

Чаңгыс-даа хүн эрттирбес

Мордва АССР-ниң чогаадыкчылары болгаш чаартыкчылары улустуң хөреңги курлавырынга беш чылдың эгезинден бээр 33 миллион рубльди киирген. Автономнуг республиканың талантылыг ажылчыннары биле инженерлери бо чылдың баштайгы алды айларының дургузунда боттарының ол үлүг-хуузунга беш миллион рубльди немээн.

Ам Мордовияның чогаадыкчылары биле чаартыкчыларының ортузунда «шиитпирлел чокка чаңгыс-даа хүн эрттирбес!» деп кыйгырыглыг социалистиг чарыш делгерелгей калбарган. Бүдүрүлге черлеринге, чаа тудугларга, транспортка чогаадыкчы бригадалар тургузар талазы-биле улуг ажылды чорудкан. Олар бүдүрүлгеге эң чаа техниканы болгаш технологияны нептередириниң, тудуг хуусааларын кызырарының, бүдүрүлге күчүлерин шиңгээдип алырының нарын сорулгаларын билдилиг шиитпирлеп турар.

Чижээ, медицина препараттарының Саранск заводунга чаартыкчылар Л. Тюлюкова биле Г. Миюзова бөдүүн арыглаашкын кылыр шүүрекчи дериглер тургузуп тургаш, шүүрекчи пөстер чарыгдаарының эзээжелерин саналдаан. Ооң түңнелинде камнап алдынган хөреңги—15 муң рубль болган. Саранскиниң резина комбинадының А. Карпов, Л. Акулов болгаш В. Ильенко олар составтыг чаартыкчылар бригадазы резиннеп арган материалдар бүдүрүп белеткээриниң аргазын экижиткен.

М. ХВАСТУНОВ,
(СЭТА-ның корр.).
САРАНСК.

Н. В. ПОДГОРНЫЙНЫҢ ХАФЕЗ АСАД-БИЛЕ БЕСЕДАЗЫ

Октябрь 3-те СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйның Араб Социалистиг катап тургустунуушкун партиязының Чиңгине секретары, Сирия Араб Республиканың Президентизи Хафез Асад-биле беседазы болган.

Чүректиң ханызындан, ботботтарын долузу-биле билчир байдалга болган беседа үезинде найыралдыг совет-сирия харылзааларны улам хөгжүдериниң оруктарының дугайында болгаш кайы-даа талага сонуургалдыг чамдык делегей айтырыгларының талазы-биле санал-онал солчуушкуну болган.

Беседага СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң бирги оралакчызы В. В. Кузнецов, ССРЭ-ниң САР-да элчини Н. А. Мухитдинов, а ол ышкаш Сирияның Совет Эвилелинде элчини Ж. Шайе олар киришкеннер.

(СЭТА).

Сөөлгү шакта
ДАШТЫКЫ ИНФОРМАЦИЯЛАР

ПОЛКОВОДЧУГА АЛДАР КЫЛДЫР

Шылгараңгай совет полководчу, Ада-чурттуң Улуг дайынының алдарлыг маадыры, Совет Эвилелиниң Маршалы Г. К. Жуковтуң тураскаалын мөңгежидери-биле РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы ёзугаар Калуга областың Угодский Завод суурун Жуково суур база Угодск-Завод районну Жуково район кылдыр чаартып адаан.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы-биле Совет Эвилелиниң Маршалы Г. К. Жуковтуң адын агаардай халдаашкынга удур шериг-команда академиязынга тывыскан. Ада-чурттуң Улуг дайынының мурнуу чарынында Г. К. Жуковтуң командылап турганы Киевтиң шериг округунуң штавының бажыңынга тураскаал самбыраны тургузар. Москваның бир болгаш Ленинградтың бир кудумчузу, а ол ышкаш Калуга областың «Протва» колхозу Г. К. Жуковтуң адын эдилээр. Элээн хөй дээди шериг-өөредилге академияларының дыңнакчыларынга болгаш курсантыларынга Совет Эвилелиниң Маршалы Г. К. Жуков аттыг стипендияны тургускан.

(СЭТА)

ЖУКОВО (Калуга область). (СЭТА-ның корр. Н. Александров). СЭКП-ниң Жуков райкомунуң бирги секретары О. Ф. Пластининниң чугаалааны:

— ол дугайында медээни бистиң районнуң чурттакчылары улуг өөрүшкү-биле дыңнааннар. Бо чер чурттуг Совет Эвилелиниң дөрт дакпыр Маадыры Георгий Константинович Жуков шылгараңгай полководчу турган. Ооң ады Ада-чурттуң Улуг дайынының төөгүлүг тиилелгелери-биле холбашкан. Ол бодунуң чаңгыс чер чурттугларынга дайынның үрегдеп, бускан суурун катап тудуп, тургузарынга дузалажып, бистиң ажыл-херээвистиң канчаар чорup турарын үргүлчү сонуургап, бодунуң сүмелерин кылып, аныяктарның патриоттуг кижизидилгезинге дузалажып турган. Ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүскомунуң шиитпири-биле аңаа хүндүлүг хамааты деп атты тывыскан. Район төвүнде Г. К. Жуковка тураскаалды база тургускан. Ооң амыдыралының болгаш ажыл-чорудулгазының дугайында тускай делгелге үнүсчү музейде бар.

БҮГҮ-ЭВИЛЕЛ СЪЕЗДИЗИ

Номга хандыкшылдыгларның Бүгү-эвилел эки тура ниитилелиниң тургузукчу съездизи октябрь 3-те Москвага, Эвилелдер бажыңының колонналыг залынга болган. ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар чериниң бирги секретары, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Г. М. Марков эге сөс ап, чүве чугаалаан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневти баштадыр СЭКП ТК-ның Политбюро составын хүндүлүг президиумга чаңгыс үн-биле хуралдың киржикчилери соңгаан.

Организастыг комитеттиң даргазы—ССРЭ-ниң ном үндүрер черлер комитединиң даргазы Б. И. Стукалин ол чаа организацияның сорулгаларының дугайында илеткел кылган.

Номга хандыкшылдыгларның Бүгү-эвилел эки тура ниитилелиниң Уставының дугайында илеткелди оргкомитеттиң даргазының оралакчызы, ССРЭ-ниң культура министриниң оралакчызы Г. И. Владыкин кылган.

Съездиниң киржикчилери номга хандыкшылдыгларның Бүгү-эвилел эки тура ниитилелиниң Уставын чаңгыс үн-биле бадылааннар.

Съезд номга хандыкшылдыгларның Бүгү-эвилел эки тура ниитилелиниң удуртукчу органын соңгаан. Ол ниитилелдиң баштаар чериниң даргазынга академик Е. М. Жуков соңгуттан.

Съездиниң киржикчилери СЭКП Төп Комитединге байырлыг чагааны чаңгыс үн-биле хүлээп алганнар.

(СЭТА-ның корр.).

П. И. ХОМУТОВТУ ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ХҮНДҮЛЕЛ БИЖИИ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Садыг системазынга үр чылдарда үре-түңнелдиг ажылдааны дээш база төрүттүнген хүнүнден бээр 60 харлааны-биле холбаштыр Бии-Хем райпозунуң баштаар чериниң даргазы Петр Иванович Хомутовту Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ
Кызыл хоорай,
1974 чылдың октябрь 2.

ПОЛИТӨӨРЕДИЛГЕНИҢ ЧЕДИИШКИНИ— ОРГАНИЗАСТЫГ ЧОРУКТА

Пропагандистиң индири

ДУРЖУЛГАДАН СӨС

Ам партия, комсомол чырыдыышкынының бүгү хевирлеринде болгаш ажылчы чоннуң ортузунда экономиктиг өөредилге системазында чаа өөредилге чылы эгелээн. Ынчангаш пропагандистер эрткен өөредилге чылының чедер, четпес талаларын ханы анализтеп, аразында арга-дуржулгазын солчуп, чаа аргаларны дилеп тып, чогаадыкчы ёзу-биле, үениң негелдезинге дүүштүр ажылдаары негеттинип келген.

Эрткен өөредилге чылында «Барлык» совхозтуң Аксы-Барлык салбырынга экономиктиг билиглерниң үндезиннерин өөренир школаны башкылап турдум. Партия эге организациязының тургускан данзызын ёзугаар 22 кижи өөренип турган. Кичээлдерге сонуургалдыг, чугаалажып айтырыгларга база идепкейлиг киржир чамдык дыңнакчыларны маңаа адаары артык эвес. Оларга библиотека эргелекчизи М. Хертек, механизаторлар К. Монгуш, К. Саая, Д. Көк-оол, К. Мөөктээр болгаш өскелерни-даа хамаарыштырар мен. Олар чүгле кичээлдерге идепкейлиг эвес, а харын чон ортузунга политмассалыг ажылдар чорударынга үлегерин көргүзүп келгеннер.

Ажылга четпестер база турган. Өөренир кижилерниң данзызын тургузуп турар үеде кижилерниң эртем-билиин, сонуургалын барымдаалап көрбээн. Дыңнакчыларның аразында эге, долу эвес ортумак, тускай ортумак билиглиг кижилерни холуштур кииргени өөреве чогуур программаны бүрүнү-биле шиңгээдип алырынга берге байдалды таварыштырып турган.

Школага колдуунда-ла тускай эртемниглер, механизаторлар, активчилерни киирген хирезинде-ле, олардан кичээлге келбейн баргылаар кижилер турган. Бо дугайында партия эге организациязының хуралдарынга чугаалажып турза-даа, ол талазы-биле дээштиг хемчеглер алдынмаан.

Кичээл эртер хүннерде дыңнакчыларны, ылаңгыя механизаторларны ырак черлерже ажылдадып чорудар турган. Ооң уламындан кичээл шагы үстүр, организас чок чорук оон үнүп келир чорду. Ынчангаш ажыл-агый удуртукчуларындан политөөредилгеге негелдени шыңгырадыр болза эки деп бодаар мен. Чүге дизе, кижилерниң политиктиг билииниң деңнели бедээн тудум, оларның күш-ажылчы идепкейи улам өзер болгай. Кичээл бүрүзүнүң дыңнакчыларга чедингир, сонуурганчыг болуру пропагандистиң анаа баш удур белеткелинден, янзы-бүрү арга-методтарны тывынгыр ажыглап билиринден, кижилерге оон хамаарылгазындан кол хамааржыр. Ол дугайын 14 чыл иштинде политөөредилгениң аңгы-аңгы хевирлеринге үзүк чок пропагандистеп ажылдап келген дуржулгамдан билдим.

Кичээлдиң темазын тайылбырлап кирериниң мурнунда салбырда, совхозта, районда, республикада, улуг Төрээн чуртта болгаш даштыкыда болуп турар болуушкуннарның дугайын допчузу-биле чугаалаар. Анаа дыңнакчыларны ээлчештир кииржтирер. Шак ындыг дыңнадыглар кылыр кижи ажыл-агыйның удуртукчуларындан сан-фактыларны, сөөлгү медээлерни алыр, районнуң, республиканың радиодамчыдылгаларын доктаамал дыңнаар, солуннарны номчуур, делегей амыдыралы-биле таныжарда «За рубежом», «Международная жизнь», «Новое время» деп журналдарга даянып, олардан ушта бижилгелерни кылып апаар.

Чугаалаар материал бүрүзүн амыдырал-биле ханы холбаары чугула. Маңаа бир чижектен киирейн. Эрткен өөредилге чылында күш-ажылды организастаарының болгаш оон бүдүрүкчүлүүнүң дугайында айтырыгны чугаалажырда, хамааржып турарывыс «Барлык» совхозтуң мал, чер ажылдарының өзүлде темпизин, күрүнениң планныг даалгаларын эрткен үш чылдарның иштинде канчаар күүседип келгенин көргүскен данзы, сан-чурагайларны ажыглап, четпестерни илереткен айтырыгларны кылган бис. Ону салбыр эргелекчизи О. Күжүгет кылган. Анаа дыңнакчылар эң идепкейлиг киржип, боттарының саналдарын база бергеннер. Дараазында кичээлге орулга, карылга дугайында чүве чугаалаары-биле агрономга, зоотехникке, механикке тускай онаалдаларны берген.

Черле ынчаш экономиктиг билиглерниң үндезиннерин өөренир школаларга, семинарларга дыңнакчы кижилерниң ажылының дугайын боттарындан дыңнап турар болза дээштиг болур деп бодаар мен.

Өөредилге чылының баштайгы кичээлдеринден-не дыңнакчыларның белеткелдиг келирин ыяап-ла чедип алза чогуур. Дыңнакчыларның харысалгазын бедидерде эрткен темаларны доктаамал айтырары, чаа теманың планын тургузары, бижидери, рефераттар кылдырары, семинар кичээлдерге оларны кииририштирери чугула дээрзин дуржулгамдан билдим. Ол ышкаш пропагандист кижи «Политическое самообразование» деп журналдың материалдарын доктаамал номчуур болза эки.

«Чүс катап дыңнаарының орнунга чаңгыс катап көрүп алганы дээре» деп чоннуң мерген сөзү бар болгай. Ынчангаш кичээлдерге көргүзүг материалдарын доктаамал ажыглаары—теманы дыңнакчыларга ханы шиңгээттирери ол.

Мен бодаарымга, чылда оода бир удаа партия, комсомол чырыдыышкынының аңгы-аңгы хевирлериниң аайы-биле республика семинарларын эрттирер, районнар төптеринге пропагандистерниң дуржулга солчуушкунунуң чөвүлелин тургузар болза эки деп бодаар мен.

Бистиң республиканың аңгы-аңгы районнарында хөй чылдарның дургузунда партийжи сөстү массага дамчыдар дээш байгы билиин, күжүн харам чок бараалгадып чоруур дуржулгалыг пропагандистер кайы хөй. Оларның байлак арга-дуржулгазын нептередир талазы-биле ажылдарны амдаа калбартыры күзенчиг.

А. ХЕРТЕК.

Коммунистерниң марксисчи-ленинчи өөредилгези дээрге, чүгле бодунуң масштавының талазы-биле эвес, чүнүң-даа мурнунда бодунуң идей-политиктиг ужур-дузазының талазы-биле улуг херек. Сорулга болза, бо ажылды моон ыңай улам экижидери, политиктиг өөредилгени коммунизм тургузуушкунунуң тодаргай сорулгалары-биле сырый холбаары болгаш партияның бүгү кежигүннериниң медерелдиг база идепкейлиг чоруун бедидеринге ооң күштүг салдарлыг болуруп чедип алыры болур. Пропагандист кадрларга база-ла чаа негелделер онаажып турар. Оларны шилип алырынче болгаш өөрединче онза кичээнгейни угландырар херек.

(Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXIV съездизинге СЭКП Төп Комитединиң отчёт илеткелинден).

КИЧЭЭЛДЕР ЭГЕЛЭЭН

Эрткен 1973—74 политөөредилге чылында районнуң партия өөредилгезиниң системазынга 42 школалар ажылдап турган болгаш оларга 770 ажыг дыңнакчылар хаара туттунган, оларның иштинден 310 кижи коммунистер турган. Партия өөредилгезиниң эге звенозунуң 13 школаларынга 171 дыңнакчылар өөренген. Экономиктиг билиглерниң үндезиннерин өөренир 6 школа ажылдаан. Партия өөредилгезиниң дээди чадазынга 11 теоретиктиг семинарлар ажылдап турган.

Кижилерниң политиктиг болгаш ниити билии бедээн тудум, ооң кылып турар ажылының бүдүрүкчүлүү бедиир болгаш күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрү улам бедиир. Ол дугайын дараазында чижектерден көрүп болур. Амыдырал хандырылга комбинадының коллективи тодарадыкчы чылдың 9 айларында чонга ачы-дуза чедирер талазы-биле социалистиг хүлээлгезин ажыр күүсеткен. Ында политшколаның идепкейлиг дыңнакчылары турган Мария Суван-оол, Долгар Соян, Инчеймаа Ховалыг болгаш өскелер-даа ай, квартал планын үргүлчү ажыр күүседип келгеннер.

Ол ышкаш райпо коллективи база-ла багай эвес түңнелдиг. Ол коллективте политшколаларның дыңнакчылары автолавка чолаачылары Биче-оол Дүктүг-оол, Данил Дажымба, садыгжы Дарма Юмбуу, бухгалтер Анай Соян олар коллективтиң мурнакчылары болуп турар.

Районда комсомолдуң политиктиг өөредилгези мурнуку чылдарда турганындан экижээн. 1973—74 өөредилге чылында политиктиг өөредилгениң 15 бөлгүмүнге 530 ажыг аныяктар хаара туттунган болгаш өөредилге программазын чедиишкинниг дооскан.

Эрткен өөредилге чылында партияның болгаш комсомолдуң политшколаларынга 76 пропагандистер ажылдап турган. Оларның 85 хуузу коммунистер болган.

Ол ышкаш партия райкомунуң чанынга районнуң ажыл-агыйларының, албан организация черлериниң, тускай эртемниглерниң өөренир «Социалистиг кедээ ажыл-агый бүдүрүлгезин эртемге үндезилеп, эргелеп-башкарарының дугайында» школазы ажылдап турган. Ол бодунуң дыңнакчыларынга чугула билиглерни берген.

Пропагандистиң ажылы нарын болгаш харысалгалыг. Бодунуң онаашкан ажылынга кызымак, дыңнакчыларга бызыг билиглерни берип турар пропагандистерниң саны хөй. Оларга К. Күржепей, К. Мажаа, Г. Тихонова, С. Комбу, А. Түлүш дээш өскелерни-даа адап болур.

Партия чырыдыышкынының бо өөредилге чылы база-ла организастыг деңнелге эгелээн. Эге звенонуң 16 школаларында 238, ортумак звенонуң 4 школаларында — 83, дээди звенода — теоретиктиг 11, семинарда 283 дыңнакчылар хаара туттунган.

Партия чырыдыышкынының системазынга чаа өөредилге чылында 614 кижи өөренип эгелээн. Ол ышкаш хойжу бригадаларда, фермаларда организастаттынган коммунистиг күш-ажылдың 14 школазында 275 кижи хаара туттунган. Кичээлдер организастыг эгелеп турар.

Ч. СҮЛЬДҮМ,

СЭКП Эрзин райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизиниң оралакчызы.

ИДЕПКЕЙЛИГ КЫС

Антонина Федорова бо чылын Улан-Удэниң кедээ ажыл-агый институдун кончуг эки дооскаш, ыраккы Тывага ажылдаары-биле чедип келген. Ол ам Бии-Хем районнуң «Саян» совхозта зоотехник-селекционер. Аныяк специалист хөй-ниити ажылынга идепкейлиг киржип турар. Ол «Экономиктиг билиглерниң үндезиннери» деп курсту өөредир пропагандистерниң бирээзи.

ЧУРУКТА: А. А. Федорова.

М. ХЕНЧЕ-КАРАНЫҢ фотозу.

ӨӨРЕДИГЛИГ

СЭКП-ниң Тес-Хем райкомунуң хуралдаар залынга партия эге организацияларының секретарьларының, партия, комсомол чырыдыышкынының, экономиктиг өөредилгениң пропагандистериниң бир хүннүг семинары эрткен.

Эрткен өөредилге чылында школалар канчаар ажылдааның, ажылга кандыг чедер, четпестер турганын, кымнар эки ажылдааның — бо бүгү айтырыглар дугайын партия райкомунуң ийиги секретары С. С. Куулар чугаалаан. Ооң чугаазының кол черин чаа өөредилге чылында сорулгалар ээлээн.

1974 чылдың июнь 14-те Москва хоорайның Бауман соңгулда округунуң соңгукчулары-биле ужуражышкын хуралынга эш Л. И. Брежневтиң «Бүгү чүвени улустуң чаагай чоруунга, совет кижиниң эрге-ажыынга» деп чугаазын партия, комсомол чырыдыышкынының, экономиктиг өөредилгениң бүгү бөлгүмнеринге, школаларынга баштайгы кичээлдерге дыңнакчылар өөренир. Ол кичээлдерни канчаар эрттирериниң, чүнү чугаалаарының, канчаар белеткенириниң дугайында ук семинарга чугаалашкан.

Семинарның түңнел кезээнге секретарьлар болгаш пропагандистер идепкейлиг киришкен. Ылаңгыя «Чодураа» колхозта Хараал-Тей сүт-бараан фермазында экономиктиг өөредилгениң пропагандизи Эртине Демир-оолдуң арга-дуржулгазын чугаалааны солун, өөредиглиг болган.

А. ДЕМБРЕЛЬ.

ТАНЫШТЫРГАН

СЭКП-ниң Бии-Хем райкому районнуң пропагандистериниң политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгезинче бо чылын улуг кичээнгейни салган. Ынчангаш партия чырыдыышкынының чаа өөредилге чылының эгелээриниң мурнунда районнуң пропагандистериниң семинарын эрттирген. СЭКП райкомунуң секретары А. А. Салчак семинарның киржикчилеринге районнуң амгы үеде ажыл-агыйының байдалын таныштырган.

(БИСТИҢ КОРР.).

Атомнуг электростанция

ВОРОНЕЖ ОБЛАСТЬ. Нововоронежтиң ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг атомнуг электростанциязы—делегейде эң улугларның бирээзи. Ниити күчүзү 1,5 миллион киловатт болуп турар ооң дөрт атом реакторлары чаңгыс аай комплекс-биле ажылдап тургаш, он чылдың дургузунда чурттуң улус ажыл-агыйынга 30 миллиард киловатт-шак ажыг электроэнергияны ажылдап кылган.

Бирги энергоблок 10 миллиард киловатт-шакты 10 чыл дургузунда, ийигизи ол-ла хире энергияны 5 чыл иштинде, а 3 болгаш 4-кү энергоблоктар — ийи чыл иштинде ажылдап кылган.

Атомнуг электростанцияның бир киловатт-шагының бот-үнези одалгага ажылдаар электростанцияларның эң-не камналгалыының деңнелинге чеде берген.

Бөгүн Нововоронежтиң атомнуг ол улуг станциязы— Ада-чурттуң ядролуг энергетиказының баштыңы болуп, эң улуг өөредилге төвү болу берген. Аңаа дуржулга алыр дээш, чүгле бистиң чурттан эвес, харын база даштыкыдан кижилер кээп турар. Сөөлгү чылдарда ол электростанцияга Болгарияның, ГДР-ниң, Чехословакияның, Венгрияның, Кубаның, Вьетнамның, Финляндияның тускай эртемниглери белеткелди эртип турганнар.

Ол электростанцияның дөрт энергоблогунуң турар черинде ам миллион киловатт күчүлүг бешки энергоблокту тудуп турар.

ЧУРУКТА: Нововоронежтиң атомнуг электростанциязы-дыр.

(СЭТА-ның фотохроникаы).

ТӨЛЕПТИГ КИЖИЛЕР

Коммунист Сагаан Кочукович Монгуш өг-бүлезиниң хереэжен ээзи Көк-Кат Монгуш-биле 25 чыл хире ниитиниң малын малдап, хой кадарып келген. Бо үениң дургузунда ол муң-муң хураганны өстүрүп, он-он тонна дүктү кыргаан. «Ак-Туруг» совхозтуң бо хоочун хойжузунуң бүдүрүлгечи көргүзүү сөөлгү чылдарда улам бедип турар. Ол талазы-биле чамдык чижектерни көрээл, эрткен чылын төрүүр чүс хойдан-на 91 хураганны, бир хойга онааштыр 2600 грамм дүктү кыргып алган болза, а бо чылын чүс хойга онааштыр алган хураган—100 баш, бир баш хойдан дүк—2700 грамм четкен.

Дуржулгалыг хойжу чыл бүрүде-ле хойнуң кадарын таарыштырып, чайгы үеде эки оъттуг черлерге семиртип ап турар. Ол ышкаш Сагаан Кочукович кыштаглаашкынга база шудургу белеткенип алыр. Кызыл-Хаяның адаа, үстүү талаларында сиген кезер шөлдүг. Ону суггарып, ажаап турарындан сигенниң үнүжү база багай эвес болгулаар. Бо чылын ол-да черинден 15 тонна сигенни кезип алган. Хоочун хойжунуң төлептиг күш-ажылын Совет чазак бедии-биле үнелээн. Ол Күш-ажылдың Кызыл Тук орденинниң болгаш ленинчи юбилей медалының эдилекчизи. Ынчангаш «Ак-Туруг» совхозтуң ажылчылери төлептиг, шудургу ажыл-ишчи бо коммунисте чоргаарланып турар.

М. ЛАМА.

◆

Валентина Чамыяновна Өшкүлүг совхоз төвү—Суг-Бажы суурга трактористер курузун дооскандан бээр сес чыл эрткен. Ооң тракторист болу бергени таварылга эвес, иези база эки механизаторларның бирээзи чораан. Ынчангаш авазының ажыл-ижин солааны ол.

Амгы үеде Валентина Өшкүлүг бистиң «Совет Тыва» совхозта шыырак трактористерниң бирээзи. Трактор-биле ажылга ол хүн нормазын үргүлчү ажыр күүседип келген. Аныяк кыстарны механизатор мергежилди чедип алырынче ол кыйгырып турар. В. Өшкүлүг механизаторлар ортузунда агитатор. Совхозтуң төвүнде партия эге организациязының хуралынга чоокта чаа Валентина Өшкүлүгнү СЭКП кежигүнүнге кандидат кылдыр хүлээп ап, коммунистер аңаа бедик бүзүрелин көргүскен. Бистиң бодап турарывыс бо бүзүрелди ол төлептиг күүседип шыдаар.

Т. САМБУУ.

Чүткүлдүг ажылдаар

Партияның политиктиг өөредилгезиниң системазынга чаа өөредилге чылының эгелээриниң мурнунда СЭКП Улуг-Хем райкому районнуң бүгү пропагандистериниң семинарын эрттирген. Семинар дыңнакчыларга солун болган.

СЭКП райкомунуң бирги секретары К. А. Маспык-оол пропагандистерге районнуң ажыл-агыйының бөгүнгү байдалын таныштырган. Ол ышкаш партия райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизиниң оралакчызы О. М. Седип семинарның киржикчилеринге эрткен өөредилге чылының түңнелдерин болгаш чаа өөредилге чылында сорулгалар дугайында чугаалап берген.

Пропагандист кижи болгаш, мен, ол семинардан бодумнуң ажылымга ажыктыг хөй чүүлдерни билип алдым. Районда В. Бавуу-Сүрүн, А. Далбыр-оол, В. Ондар, Ч. Ооржак дээш оон-даа өске дуржулгалыг, онаашкан ажылынга кайгамчык кызымак пропагандистер барын семинарга чугаалаан. Оларның арга-дуржулгазы-биле таныжар база арга лыг болдувус.

Тодарадыкчы чылдың ажыл-ижин чедиишкинниг доозуп, беш чылдың үлүүнге бедик көргүзүгнү чедип алырынга партияның политиктиг өөредилгези кеску дузаны чедирер.

Г. БАЛБАЙ-ООЛ.

БҮГҮ ЧҮВЕНИ ЧОННУҢ ЧААГАЙ ЧОРУУНГА, СОВЕТ КИЖИНИҢ ЭРГЕ-АЖЫЫНГА

1974-1975 өөредилге чылында ажылчы чоннарның экономиктиг өөредилгезиниң системазынга баштайгы кичээлдерге методиктиг материалдар

(Уланчызы. Эгези № 232 солунда).

«...Ажыл-агый удуртулгазының бүгү звеноларының ажыл-чорудулгазын сайзырангайжыдарын миллион-миллион ажылчы чоннарның калбак шимчээшкини-биле, оларның идепкейин бедидери-биле, ажыл-херекти оларның ёзулуг ээзиг чоруу-биле дүүштүрер дугайында хүн бүрү сагыш салыышкын эргежок чугула. Экономиканы удуртурун партийжи ёзу-биле көөрүнүң алыс утказы ында. Социалистиг тургузуушкуннуң бүгү төөгүзү ооң шынныын бадыткаан. Келир үеде бистиң чедиишкиннеривистиң дүлгүүрү база мында дээрзинге бүзүрээр бис»— деп, Л. И. Брежневтиң чугаазында айтып турар.

Л. И. Брежневтиң чугаазында экономиктиг тургузуушкуннуң улам ыңайгы перспективалары, оңгу беш чыл планын ажылдап кылырының кол-кол угланыышкыннары болгаш 1976—1990 чылдарда улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң ниитиге перспективазы илереттинген. Шак ындыг канчаар-даа аажок улуг социал-экономиктиг сорулгаларны коммунизмниң бүзүрелдиг тудуп турар сайзыраңгай социализмниң ниитилели боттандырып шыдаар.

II.

Л. И. Брежневтиң соңгукчулар мурнунга чугаазынга салдынган СЭКП-ниң социал политиктиг айтырыгларын өөредирде, хамыктың мурнунда дыңнакчыларның кичээнгейин совет ниитилелдиң чаңгыс аай чоруун болгаш сырый каттыжылгазын быжыглаарының айтырыгларынче; социал демократияны хөгжүдеринче; культураның, эртемниң, өөредилгениң өзүлдезиниң айтырыгларынче салыры эргежок чугула. Чүге дээрге чүгле ол айтырыгларны чедиишкинниг шиитпирлеп турган, совет улустуң социал, угаан-бодал, аажы-чаңчыл негелделерин хандырып болур.

Социализм үезинде ниитилел хамаарылгаларының структуразының хөгжүлдези экономиктиг тургузуушкунундан, ниитилелдиң бүгү кежигүннериниң чаагай чоруун бедиткениниден хөй нуруузунда хамааржыр. Эртем-техниктиг хөгжүлде, бүдүрүлгени специализастаары болгаш концентрациялаары, күрүнениң болгаш колхоз-кооперативтиг өнчүнүң хевириниң чоокшулажыры, кедээ ажыл-агый бүдүрүлгезин индустриалдыг үндезинче шилчидери, күш-ажылдың хевирин өскертири болгаш ажылдакчыларның культурлуг деңнелин бедидери, ажылдың байдалын чиигедири, бүгү республикаларның болгаш чурттуң райоңнарының экономиктиг хөгжүлдезиниң деңнелин деңнештирери ниитилелдиң социал чаңгыс аай чоруун улам ыңай быжыглаарынга дузалаар.

Совет ниитилелди тургузуп турар аңгыларның болгаш социал бөлүктерниң чоокшулажыышкыны чорup турар. Ол бүгү ажылчын аңгының өзүп турарындан болуп турар. Бүгү-ле беш чылдарның дургузунда ажылчыннарның саны 9 катап өскен. Ам ажылчын аңгы чурттуң ажылдап турар чонунуң 60 хуузу болуп турар болгаш олардан сес миллион ажыг ажылчыннар кедээ ажыл-агыйда ажылдап турар. Кедээге ажылчын аңгының эң дүрген тургустунуп турары — хоорай биле кедээниң аразында ылгалының чидип бар чыдарының кескү илерели болур. Ол хөгжүлдениң үндезини кедээ ажыл-агыйның материал-техниктиг баазазының хөгжүлдези, СЭКП-ниң аграр политиказының боттанышкыны болуп турар.

Ол ышкаш совет интеллигенцияның, ылаңгыя эртем-техниктиг интеллигенцияның ажылчын аңгы-биле болгаш колхозчу тараачыннар-биле чоокшулаашкынының хөгжүлдези болуп турар. 1973 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйынга 20 миллион ажыг специалистер санаттынып турган. Амгы үениң бүдүрүлгезиниң байдалынга инженер-техниктиг эртемниг ажылчын кижилер негеттинип турары база бир онзагай чүүл болуп турар.

Бо өскерилделер болза бүгү ажылчы чоннуң, күш-ажыл болгаш угаан ажылы кылып турар кижилерниң, ажылчын аңгының, колхозчу-тараачыннарның болгаш совет интеллигенцияның эвилелиниң бистиң чуртувустуң нацияларының болгаш улустарының чаңгыс аай чоруунуң улам быжыгып турарын база катап херечилеп турар. «Бисте кижилерниң төөгүлүг чаа ниитилежилгези — совет улус тургустунган — деп, эш Л. И. Брежнев онзалап айыткан.— Совет кижилерниң социал болгаш национал ылгалдарындан хамаарылга чок, ниити сагылга-чурум, аажы-чаңчыл, үзел-бодалдар улам тодаргай көстүп турар апарган».

Бистиң чуртувустуң социал амыдыралының бир онзагай талазы болза, социалистиг демократияның улам ыңай хөгжүп турары болур. Ол айтырыгларны өөренип көрүп тура, Л. И. Брежневтиң чугаазында Коммунистиг партия болза социалистиг демократияның принциптериниң кол эдилекчизи, ооң чедиишкиниг сокссаал чок хөгжүлдезиниң магадылакчызы болуп турар деп айытканынче кол кичээнгейни салыры чугула. СЭКП-ниң ленинчи Төп Комитединиң ажыл-чорудулгазы, бистиң партиявыстың ниитилелди эргелер-башкарарынга Советтерниң, профэвилелдерниң, комсомолдуң болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларының ролюн бедидериниң дугайында доктаамал сагыш салыышкыны, партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының ажылынга чаңгыс аай чорукту калбартып, күрүне аппараттарының ажылын сайзырадыр хемчеглерни боттандырып, удуртулганың болгаш эргелеп-башкарарының бүгү звеноларының ажыл-чорудулгазынга партийжи стильди тургузуп турары ол бүгүнүң тодаргай херечизи болур.

Советтерниң эргелерин болгаш материалдыг аргаларын улгаттырып, депутаттарның эрге-хүлээлгелерин калбартып турар хоойлуларны хүлээп алган. Бистиң системавыстың ёзулуг демократтыг чоруун ССРЭ-ниң Дээди Совединиң чага чыыжының депутаттарының составы херек кырында көргүзүп турар. Күрүне эрге-чагыргазының дээди органының 1517 депутаттарындан 769 кижи азы 50,7 хуузу—ажылчыннар болгаш колхозчулар болуп турар.

Социалистиг демократия соңгуур болгаш соңгудар эрге-биле кызыгаарлаттынмайн турар. Ажылчы чоннарның бүдүрүлгени эргелеп-башкарарынга, күш-ажылчы коллективтерниң социал хөгжүлдезиниң айтырыгларын шиитпирлээринге шуут киржилгези — хүн бүрүнүң ажыл-амыдыралының боттуг чүүлдери болуп турар. Ол бүгүнү боттандырарынга таарымчалыг байдалдар чуртта тургустунган. Кымдаа бодунуң күш-ажылчы коллективиниң тодаргай чижээниден кижилер доктаамал болуп турар бүдүрүлге, ниити хуралдарның, профэвилел болгаш комсомол организацияларының, улусчу контроль бөлүктериниң, экономиктиг анализтерниң, хөй-ниити бюроларының ажылынга киржип тура, эргелеп-башкарарының функциязын канчаар күүседип турарын херек кырында көрүп болур.

Чоокта чаа хүлээп алдынган «Бүдүрүлге каттыжыышкынының (комбинаттың) дугайында чурум» бүдүрүлгени эргелеп-башкарарының демократтыг үндезиннерин хөгжүдеринге улуг базым болган.

Эргелеп-башкарарының структуразын чаарткан, бүдүрүлге каттыжыышкыннарын тургусканы, планнаашкынның болгаш экономиктиг деткимче бээриниң чаа байдалдарынче шилчээни кижи бүрүзүнүң күш-ажылчы коллективтерниң ажыл-чорудулгазының чугула айтырыгларын шиитпирлээр аргалары улам бедип турар. Ындыг болза-даа олар ам-даа чогуур негелдезинге чедир ажыглаттынмайн турарын айтыры чугула. Ынчангаш кичээлдерге белеткенип турар үеде бүдүрүлгеде ол чүүлдер канчаар боттанып турарын анализтеп көрүп, дыңнакчыларның бүдүрүлгениң эргелеп-башкарарының херээнге идепкейлиг киржириниң дугайын чугаалажып көөрү эргежок.

Партия болгаш күрүне СЭКП-ниң XXIV съездизиниң ажылдап кылган социал политиказын боттандырып тура, культураның, эртемниң, чырыдыышкынның хөгжүлдезинче доктаамал кичээнгейни салып турар. Ынчангаш эртемниң болгаш культураның чедиишкиннерин шиңгээдип алыры ниитилелдиң социал-экономиктиг негелдези болур.

Партияның бүгү ниити ортумак өөредилгеже шилчилгезиниң курузу, дээди өөредилге черлериң эртемниң болгаш культураның идепкейлиг төптери болдуруп турары, бодунуң чаагай түңнелдерин көргүзүп эгелээн. Чурттуң чурттакчы чонунуң ниити билииниң деңнели кажангызындан артык бедээнин сөөлгү сан-чурагайлар, көргүстүнген диаграммалар херек кырында көргүзүп турар. Эш Л. И. Брежнев бодунуң чугаазынга совет улусту болза бөгүн делегейде эң-не эртем-билиглиг улус деп дидими-биле чугаалап болур деп айыткан.

Эш Л. И. Брежнев партияның болгаш күрүнениң улустар аразынга ажыл-чорудулгазының айтырыгларын чугаалап тура, партияның болгаш күрүнениң идепкейлиг болгаш күженгишкинниг даштыкы политиказы СЭКП-ниң XXIV съездизиниң чарлааны Тайбыңның программазын боттандырарынче угланган деп айыткан. Ооң түңнелинде тайбыңныг болгаш улустарның айыыл чок чоруун быжыглаар, ядролуг дайынның айыылын кошкадыр арга тургустунган. Совет кижилер болгаш делегейниң бүгү улустары ону ёзулуг төөгүлүг ужур-дузалыг чедиишкиннер деп үнелеп көрүп турар.

(Уланчылыг).

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

1957 чылга чедир бижидилге ёзугаар тараттынган Күрүне чээшкиннериниң облигацияларын хуусаа бетинде төлээриниң дугайында СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирин болгаш ССРЭ-ниң 1971—1975 чылдарда улус ажыл-агыйын хөгжүдер талазы-биле Күрүнениң беш чыл планының дугайында ССРЭ-ниң Хоойлузун боттандырар талазы-биле Совет Эвилелиниң Министрлер Чөвүлели чурттакчы чонда бар Күрүне чээшкиннериниң облигацияларын төлеп бээр дугайында доктаалды хүлээп алган.

Ук доктаалда Күрүнениң 1948 чылда үндүрген ийи хуулуг чээшкининиң облигациязын төлеп бээрин айыткан. Ол чээшкининиң облигациязын 1974 болгаш 1975 чылдарның чыл бүрүзүнде 1 миллиард рубль кылдыр төлээн турар, а оон арткан түңнү — 1976 чылда эгидер.

Күрүнениң 1948 чылда үндүрген ийи хуулуг чээшкининиң соонда. 1947 чылда үндүрген ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын катап тургузарының болгаш хөгжүдериниң Күрүне чээшкинин, а оон дараазында —ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын катап тургузарының болгаш хөгжүдериниң 1948 чылда үндүрген үшкү Күрүне чээшкинин, облигацияларны үндүрген аайы-биле ынчаар дараалаштыр төлээрин ук доктаалда айыткан.

Күрүнениң 1948 чылда үндүрген ийи хуулуг чээшкининиң талазы-биле төлеп бээриниң баштайгы тиражы 1974 чылдың декабрь 6-дан 9-ка чедир Москва хоорайга болур. Төлеп бээриниң шүүштүрүлге таблицазын 1974 чылдың декабрь 22-де төп солуннарга парлаар, а тиражка таварышкан облигацияларны төлээрин 1974 чылдың декабрь 23-тен эгелээр.

Облигацияларны хуусаа бетинде чонга төлээрин экижидер болгаш ол бүгү ажылды организастаар хемчеглер талазы-биле Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели тускай доктаалды хүлээп алган. 1957 чылга чедир чонга бижидилге ёзугаар тараткан чээшкиннерниң облигацияларын төлеп бээр талазы-биле организастыг белеткелди, массалыг хемчеглерни баш бурунгаар хынамчалыг чорударын ажылчы чоннар депутаттарының хоорай болгаш район Советтериниң күүсекчи комитеттеринге Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели даскан.

ЧАҢГЫС ХЕРИМ АЖЫЛДЫР

«Шын», «Тувинская правда» солуннарының каттышкан рейдизи

Эрткен воскресеньеде найысылалдың чоогунга хар чааптан. Хоорайның бүдүрүлге, албан черлериниң кышка белеткелин бойдус «хынап келген». Ынчангаш бистиң рейд бригадавыс аңаа ушкажып, хоорайның хлеб биле пиво заводтарынга барып, ында байдал-биле таныжкан. Бригаданың ук ийи заводту шилип алганы база таварылга эвес. Чүге дээрге оларның кайызы-даа республиканың аъш-чем үлетпүрүнүң эргелелинге хамааржыр болгаш чаңгыс херим оларны кызыгаарлап турар. База кайы-кайызы-даа бүдүрүлгеге, одалгага херек бусту сүт комбинадының котельнаязындан ап турар.

Бригада орук аайы-биле баштай хлеб заводунга кире дүшкен. Ооң хериминиң иштиниң арыг-силиг эвези: ындамында оваалаттына берген боктар, бузулган тууйбу артынчызы, демир-дес аймаа маңаа келген кижиниң караанга бир-ле дугаарында илдигер. Ол бүдүрүлгениң кол инженери В. Шелудько ук байдалды чоокта чаа доозулган септелге ажылдары-биле тайылбырлаар болган. Бокту үндүр сөөртүр дээрге транспорт чок деп ол чугаалап орар. А заводтуң директору В. Кириллов сыр өскээр тайылбырлаар:

— Чок, бисте машиналар чедер. Чүгле кижи күжү чедишпейн тур. Бистиң хөй ажылдакчыларывыс бо хүннерде чылыдылга дамчыдылгазының шугумунуң тудуунда хаара туттунган...

Бо талазы-биле харыылап турар кижи болганда кышка белеткелди чорударының тускай планын кол инженер бистиң дилээвис ёзугаар көргүстү. Планның шупту он пунктулары барык күүсеттинген дээрзин саазында демдеглеппер, кылдынган ажыл-иш херечилеп турар. Ылаңгыя кондитер цехиниң чылыдылга системазының капитал септелгезиниң кылдынганының шынары эки. Ам чүгле үүрмек ажылдар арткан. Сентябрь айда аъш-чем үлетпүр эргелелиниң коллегиязы үстүнде ийи заводтарның кышка белеткелиниң дугайында информастарны дыңнаан. Аңаа хлеб заводунуң эки белеткелдиин демдеглээн.

Ынчалзажок чедип алдынган чедиишкиннерге оожургаары эрте дээрзи эргелелдиң начальниги В. Коганков-биле бистиң эравыска болган чугаага илерээн. Заводтуң бүдүрүлгезинге эргежок чугула бусту сүт комбинады берип турар. Эрткен чылдарда кожаларның ол котельнаязы чеже-даа катап үрелиишкинге таварышкылааң болгаш ам ооң байдалы база сезиничиг апарганы мында дүвүрээзинни болдуруп турар. Ында ам бодунда чүгле чаңгыс котел ажылдап турар.

Рейд бригадазы сүт комбинадының котельнаязынга база чораан. Ук коллективти В. Козинов удуртуп турар. Ол бодунуң дааңган хүлээлгезин дээш бүгү билиг-мергежилин харам чокка берип турар кижи дээрзи ажыл-иш-биле таныжылга үезинде илерээн. Ылаңгыя күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарынче ол кол кичээнгейин угландырып турар. Козиновтуң маңаа ажылдаа-ла үр болбааны, кочегарларның үнүп, кирер чоруунуң ам-даа бары эки түңнелге чедирбейн турары илдең. Котельнаяда бар үш котелдуң ам ийизин ажыглаар арга бар. Оларның чүгле бирээзи бо хүннерде ажылдап турар чүве болганда, пиво заводунче дамчылып турар бус ук бүдүрүлгеге эргежок чугула деңнелге четпейн турар. Ону котельная начальниги В. Козинов мынчаар тайылбырлаар болду:

— Хоорайның бүгү ажылчы чону хлеб, сүт чокка чурттап шыдавазы билдингир, а пиво биле водка бистиң чуртталгавыска ындыг-ла кончуг херек эвес продуктулар-дыр.

Ол тайылбыр бир талазында дыка шын, а ийи талазында таварылга болу берзе, республиканың бир улуг бүдүрүлгелериниң бирээзиниң ажылын холгаарлаар дээни ол ышкажыл. Харын-даа бус дамчыдарын шуут соксадыр таварылга туруп кээри магат чок. Үш улуг бүдүрүлге черлериниң «амыдыралының судалы» боор турар чаңгыс-ла котёлга идегээри берге. Ол хиреде пиво заводунуң удуртукчуларының тоомча чок сагыш амыр орарын кижи кайгаар.

Ооң-биле чергелештир бус маңаа чүгле чылыдылгага эвес, харын хөй нуруу пиво, водка, газировка бүдүрериинге хереглеттинер. Котельная база маңаа бүдүн чыл дургузунда негеттинер болгай. Ындыг болза-даа ийи чыл бурунгаар ажыглалга кирген ийи котел технологтуг негелдени сагываанындан база санитарлыг негелделерни хажытканының түңнелинде эрткен чайын сандан үнген.

Оларның бирээзин арай деп тургаш завод чоокта септеп алган. Ол шенелде кылган даартазында-ла «ажылдаарындан ойталаан». Бир-ле хоорзадан суг аттыгып турар болганы-биле шенелде ара соксаан. Завод сүт комбинадының берип турары 1,5 атмосфера базышкыныг бус-биле арга чадаарда хандыртынып турары ол. Херек кырында хүн бүрү аңаа барык 4 атмосфера базышкыныг бус херек болганда, план күүселдезинге болгаш черле ынчаш заводтуң ниити ажыл-чорудулгазынга таарымча чок болуп турар.

— Чүнү канчаарының аайы тывылбас боор чүве-дир, кадрлар бисте черле ызырынмас ийик бо. Кол инженерниң үнүп чорутканы ол, а котельная начальнигин арагалаан дээш халаар ужурга таварыштывыс. Ажылывыс уу ындыг болгаш кижи болганы таарышпас-тыр. Бисте бар котелдарның ийилдиирзин чоокку хүннерде ажылдадыр бис. Оон аңгыда база бир котелду немей тургустувус—деп, пиво заводунуң директору А. Набока биске чугаалады.

Ийе, бир чаа котёлду тургусканы шын-на харын. Чүгле эрги котельнаяның даштында, хана чанында. Бирээр чугаалаарга, ажык дээр адаанда. Котельнаяны улгаттыр тударынга херек акша-хөреңгини чаа-ла тускайлаан боор турар. Ол хөреңги эргежок чугула эдилелче боду шилчий бербези билдингир. Борта ам үе херек. Ажыг кыштың соок тыныжы билдиниип келген бо хүннерде далашпас болза хоржок. Кыш бисти манавас.

Боттарының котельнаязын чоокку үеде ажыглалга кирип, ооң үзүк чокка ажылдаарын хандырары — пиво заводунуң кышка белеткелиниң эң-не кол чүүлү болур. Мында кышка белеткел талазы-биле ап чорудар ужурлуг хемчеглерниң (олар шупту сес) чаңгызы-даа чедир кылдынмаан. Директор боду безин оларның бир чамдыызының 75, а өскелерниң дөңгүп-ле 50 хуу күүсеттингенин ажыт-чажыт чокка чугаалап берген.

Хлеб заводунда кышка белеткел ажылдарының барык доозулганын, ам чүгле даштыкы арыглал-шеверлел ажылдарының артканын үстүнде көрдүвүс. А оларның кожазы пиво заводунда харын бүдүрүлгениң даштын каастаар ажыл бо хүннерде шалыпкын чоруп турар. Чүгайлыг, будуктуг кочаллар туткулаан кижилер ооң хериминиң ишти-даштында кайы хөй. Ук заводтуң удуртукчулары Совет Тываның 30 чыл оюн каас-чараш байдал-биле уткуп алгаш, байыр соонда ам-на кышка белеткелин эчизинге чедирип кириштер деп турар ирги бе? Ынчалзажок кыштың баштайгы хыраалыг тыныжы оларны мүңне оттурупкан хире.

РЕЙД БРИГАДАЗЫНЫҢ КЕЖИГҮННЕРИ:

Г. ТЮНИН, хоорайның улусчу контроль комитединиң штаттан дашкаар инспектору; **Ю. ЗОЛОТОВ, С. МОНГАЛ**, «Тувинская правда» болгаш «Шын» солуннарының тускай корреспондентилери.

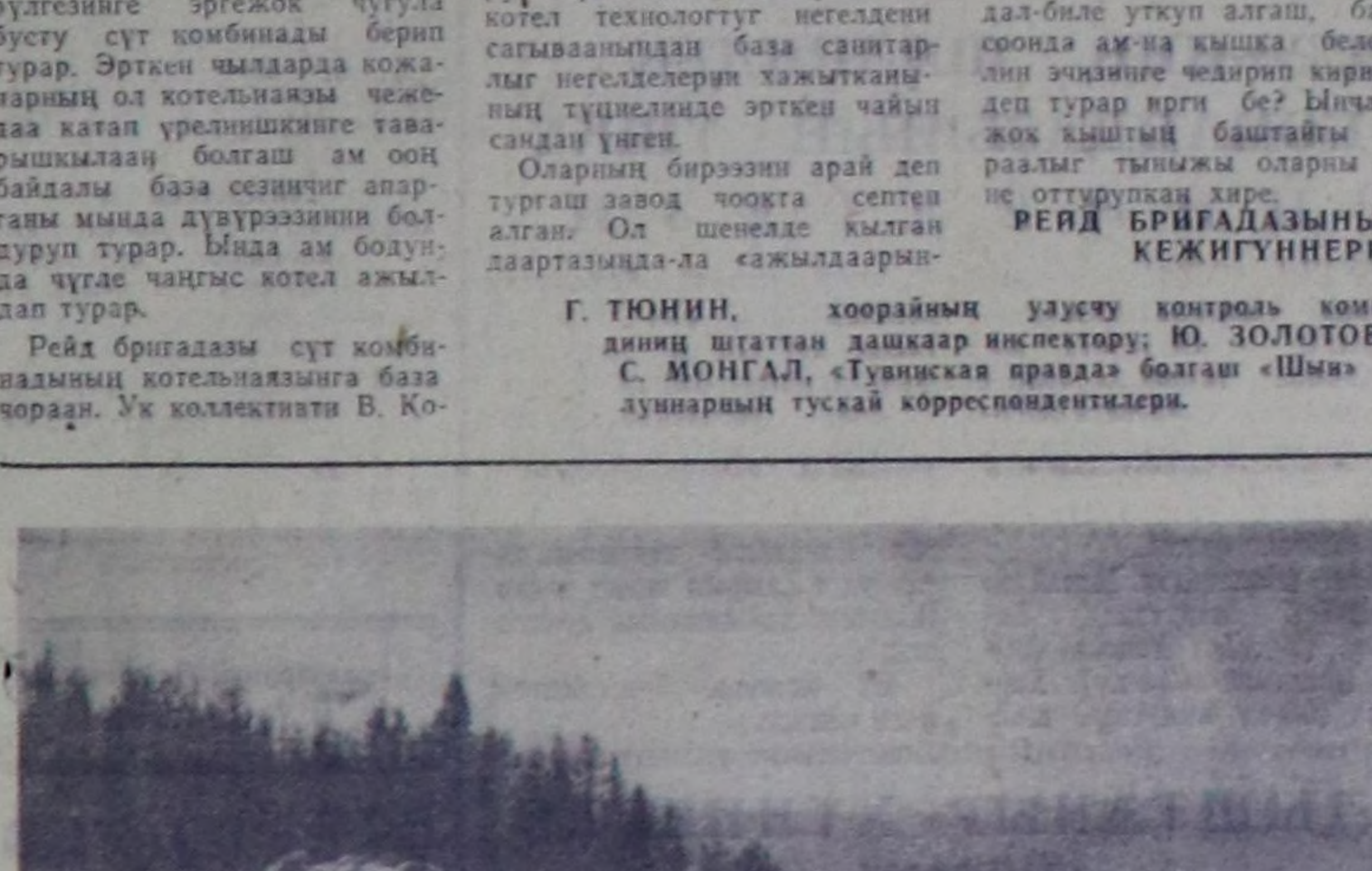

ПЕРМЬ ОБЛАСТЬ. Сибирь оруу-биле караван чоруп орар. Суг иштинде чалгыныг суднолар суглаап Пермьге чеде бээр. Ооң соонда оларны тускай күчүлүг трайлерлерге чүдүрүп алгаш, 740 километр орук-биле Тюменьге чедирер. Ону бо чурукта көргүскен.

(СЭТА-ның фотохроникасы).

ДЕЛЕГЕЙ бо ХҮННЕРДЕ

Алдарлыг байырлалдарга уткуштур

ТЫВЫШ КООПЕРАТИВТЕРИНИҢ СЪЕЗД МУРНУНДА АЖЫЛ-ИЖИ

БУДАПЕШТ. ВСАП-тың XI съездизинге болгаш Венгрияны фашизмден хостаанының 30 чыл оюнга алдар кылдыр чуртта калбарган чарышче венгр тывыш кооперативтериниң ажыл-ишчилери идепкейлиг кирипкен.

Съезд мурнунда шалыпчы ажыл ээлчээнче кирипкеш, олар ажылдаарының бүдүрүкчүлүүн улгаттырар бүдүрүп үндүрер продукциязының шынарын бедидер хүлээлгелерни ап турар.

Республиканың тывыш кооперативтери тураскаалдыг хүннерге алдар кылдыр бо чылдың планын 3,8 хуу ажыр күүседирин, чурттуң иштики рыногунга пландан ажыр 577 миллион форинт акшаның продукциязын бүдүрүп бээрин хүлээнген.

Венгр найысылалдың тудуг кооперативтериниң кежигүннери бо хүннерде чедиишкинниг ажылдап турар. Олар бо чыл доозулгуже ажыглалга 1670 квартираны хүлээдип бээр.

Тывыш кооперативтериниң ажыл-ишчилери субботниктерге болгаш воскресниктерге идепкейлиг киржип турар. Партияның съездизинге болгаш Венгрияны хостааның байырлалынга алдар кылдыр олар субботниктерге болгаш воскресниктерге ажылдап алган 240 миллион форинт акшазын уруглар албан черлериниң, пионер лагерьлериниң, аныяктарның дыштаныылга клубтарының тудуунга шилчидип бээр деп шиитпирлээн.

БЕРЛИН. Социалистиг ГДР-ниң 25 чыл догуннап келген үезинин дургузунда Ростоктуң «Нептун-верфт» верфизинге 350 ажыг далай суднозу «амыдыралче чолуп» тыпкан. Оларнын 160 ажыында Совет Эвилелинин тугун киискиткен.

Совет тускай эртемниглер-биле сырый дем каттыштырып ажылдап, бүдүрүлгезин калбаа-биле чаартып тургаш, верфиниң ам 6300 хире ажылчын, албан-хаакчылыг коллективи судноларны тудуунуң хуусааларын оранчок кызырган. Курган чүъктер сөөртүр баштайгы «Коломна» судноңу ийи чылдан ажыг үе дургузунда тудуп тургускан. Ам Ростоктуң корабльчилери оон-даа улуг, судно машиналарын башкарар системазының кезикчамдыызын автоматчыткан далай судноларын алды ай дургузунда тудуп турар.

Ростокка туткан судноларда чоруп турар совет далайжылар ол хоорайның судно тудугжуларының ажыл-ижин бедии-биле үнелеп турар. «Кашира» судноңун капитанындан чоокта чаа «Нептун-верфтиге» чагаа келген. Латвияның далай пароходствозунга ам чээрби чыл дургузунда ажылдап келген ол судноңуң бедик шынарлыынга өөрүп четтиргенин судно тудугжуларынга капитан илергейлээн.

«Ажыл-ижививстиң ынчалдыр үнеледип турары биске чоргаарланчыг болгаш оон-биле чергелештир күжениишкиннеривисти кошкатпаар дээн чагыг боор турар»—деп, верфиниң хоочун ажылчыны, монтажниктер бригадазының удуртукчузу Пауль Барцель чугаалаан. Ооң удуртулгазы-биле 1947 чылдан бээр Совет Эвилелинге бээр судноларның хөй кезиин «Нептун-верфтиге» тудуп тургускан.

АРХИВТЕР АМГЫ ҮЕГЕ БАРААН БООП ТУРАР

ПРАГА. Чех Социалистиг Республика 80 ажыг архивтиг. XIII чүс чылдан эгелээш бистиң хүннеривиске чедир үениң ховар дээн 200 муң ажыг документилерин, номнарын болгаш бижимел чогаалдарын оларда кадагалап турар.

Ол материалдар аңаа-хей чытпас. Оларны төөгү эртемниглер, журналистер, чогаалчылар чылдың-на улам калбаа-биле ажыглап турар.

ЧССР-ге сөөлгү үеде архив материалдарынга үндезилей тургузуп тургаш, республикага социализм тиилелгезиниң 25 чыл оюнга, Словак национал тура халыышкынның 30 чыл оюнга, Чехословакияның кедээ амыдыралыг коллективизастаанының 25 чыл оюнга тураскааткан хөй-хөй номнарны парлап үндүрген.

Амгы үеде ЧСР-ниң архив ажылдакчылары чуртту Совет Армияның хостаанын көргүзер документилерни шилип алыр, системчидер улуг ажылды чорудуп турар. 1975 чылда алдарлыг юбилей байырлалының бүдүүзүнде ЧССР-ге «Хостаашкын хүннери» деп ниити аттыг хөй номнарны парлап үндүрер. Олар документ барымдаалаарынга үндезилеп тургаш, чехословак улустуң 1945 чылда национал-хосталгалыг көдүрлүүшкүнүн, Чехословакияның хоорай, суурларын Совет Армияның хостаанын көргүзер.

(СЭТА).

ДЕМИСЕЛДИҢ ДАЙЫНЧЫ УГЛАНЫЫШКЫНЫ

ТОКИО. (СЭТА-ның корр). Японияның металл болбаазырадыр болгаш машиналар бүдүрер үлетпүрүнүң ажылчыннарының национал профэвилелиниң ээлчеглиг 34 дугаар съездизи Фукусима хоорайга ажылын доосҡан. Съездиниң делегаттары бо чылдың часкы шавар халдаашкынынга профэвилелдиң киришкениниң түңнелдерин дөрт хүн дургузунда үндүргеш, чуртта акша үнезиниң кудулаары ханылап, бараан өртектери заажок улгадып турар байдалга демиселди күштелдирериниң сорулгаларын чугаалашкан.

Съездиниң киржикчилери бодунуң хүрээленинде 220000 кижини эвилелдештирип турар профэвилелдиң күзүн массалыг демисел чорударының делгереңгей болгаш боттуг программазын чаңгыс эп-сеткилдиг бадылаан. Тайбыңны болгаш демократияны камгалаар талазы-биле демиселди идепкейжидери, ажыл төлевиринин системазын чурумчудары, социал хандырылганы экижидери, өртектер улгаттырарын соксадыры дээш демиселди күштелдирер деп, ол программада айыткан.

Бодунуң негелделерин хандырарын чедип алыр дээш, съезд бүгү-нити ажыл соксадыышкыннарын эрттирер деп шиитпирлээн. Ындыг ажыл соксадыышкыннарын октябрь 21-де, ноябрьның ортан үезинде эрттирер деп планнаан.

М. ДЕМЧЕНКО.

ЛИТЕРАТУРА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ НОБЕЛЬ ШАҢНАЛЫ

СТОКГОЛЬМ. (СЭТА). Швецияның сөс болгаш дыл эртеминиң академиязы 1974 чылдың литература талазы-биле Нобель шаңналын швед чогаалчылар Эйвин Юнсон биле Харри Мартинсонга тывыскан.

Эйвин Юнсон 1900 чылда Швецияның сөңгү талазынга төрүттүнген. Ооң чогааткан романнары 30 ажыг, оларның аразында «Лоф дугайында романнар» деп номнар, «Крилон» трилогия, «Чечектер биле от дугайында күзел-бодалдар» эң сураглыг.

Харри Мартинсон 70 харлыг. Ооң чогаалдарының аразында «Сорулга чок аян-чорук», «Клокрик оруу» болгаш космос дугайында «Аниара» тоожу онза үнелеткен.

ИТАЛИЯДА ЧАЗАК КРИЗИЗИ

РИМ. (СЭТА). Италияның министрлер чөвүлелиниң хуралы болган. Аңаа М. Морнун баштаан чазаан халаштырар деп шиитпир үндүрген. Чазак эвилелиниң партияларының аразынга маргылдаа-чөрүдээлер чидиглеңгениниң уламындан чазак кризизи болган.

АЖЫЛ СОКСАДЫП ТУРАРЛАРНЫҢ ХЕМЧЕГЛЕРИ

ЛОНДОН. СЭТА-ның корреспондентизи Ю. Солоницынның дамчытканы болза:

Ливерпульдуң Милл Лейн кудумчузунуң телевизорларга болгаш радиоприёмниктерге ажыглаар артык кезектер бүдүрер заводтуг девискээринге эртенден кежээге чедир ажылчыннарның доскуулдары турар апарган. Ында ол бүдүрүлге чериниң бүгү ажылдакчылары херээжен ажылчыннар ажыл соксадып турар. Ажыл соксадыышкыны ам бүдүн чартык ай дургузунда үргүлчүлеп келген. Ажыл-ишчилер ажыл төлевирин улгаттырарын негеп турар.

Боттарының амыдыралга чугула эрге-ажыктарын Ливерпульдуң ол херээжен ажылчыннарының ылап шиитпирлиг камгалап турары Англияның ажылчы чоннарынга магаданчыг. Ук ажыл соксадыышкынының фондузунга чурттуң хөй-хөй хоорайларының машина тудугжулары дузаламчызын киирип турар. Машина тудуунуң үлетпүрүнүң ажылдакчыларының каттышкан профэвилели ажыл соксадып турарларны деткиир акша-хөреңгини база үндүрүп берген.

Чөптүг негелделеривисти бүрүн хандырбааже, демисежиринге бүрүн шиитпирлиг бис. Бистерни аңгы талазы-биле аш-өөрүвүс деткип турар, ынчангаш тиилээривиске бүзүрелдиг бис деп, ажыл соксадып турарларның удуртукчуларының бирээзи Рита Смит медеглээн.

КОСМОНАВТАР-БИЛЕ УЖУРАЖЫЫШКЫН

ГААГА. (СЭТА). Келир үеде «Союз-Аполлонуң» каттышкан ужудуушкун кылыр экипажтарының командирлери Гаагада барган. ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы, Совет Эвилелиниң Маадыры полковник А. Леонов-биле болгаш америк астронавт, бригада генералы Томас Стаффорд-биле Голландияның хөй-ниитизиниң төлээлекчилериниң ужуражыышкыны Совет Эвилелиниң Нидерландыларда элчин чериинге найыралдыг байдалга эрткен.

Ол ужудуушкунга киржирлерниң өмүнээзинден космонавтылар — А. А. Леонов англилеп, Т. Стаффорд орустап, чыылганнарга байыр чедиргеш, космоска совет-америк кады ажылдажылга улустарның аразынга найырал, билчиишкинни улам быжыглаарынга чугула үлүг-хуузу киирер деп бүзүрелдиин илергейлээн.

Найырал митингизи

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Мурнуу Вьетнамны хостаарының Национал фронтузунуң ТК даргазы, МВР-ниң Революстуг түр чазааның сүмележилге чөвүлелиниң даргазы Нгуен Хыу Тхога баштаткан МВР-ниң делегациязының МАР-га албан хуузунда барган найыралдыг аян-чоруунга хөлбаштыр Улан-Баторга найырал митингизи болган.

Вьетнам улустуң чөптүг демиселинге моол улустуң улуг дуза чедирип келгенин митингиге Нгуен Хыу Тхо демдеглээн. Сайгон администрациязы Париж дугуржулгазын ам-даа чөрчүп уревишаан. Мурнуу Вьетнамда тайбың чурттакчылар ханын төп, суурлар, тарылга шөлдери, эмнелге черлери, школалар бооладып турар. Ол кемниг херек үүлгедиглериниң ужурунда яла Тхиеуңуң ёзу-чурумунга онаажыр деп, Нгуен Хыу Тхо чугаалаан.

Кады ажылдажылга дугайында дугуржулга

ВЕНА. (СЭТА). Автор эргелерин камгалаар талазы-биле бүгү-эвилел агентилелиниң делегациязы Венага барган. Делегацияны агентилелдиң баштаар черниң даргазының оралакчызы Ю. Ф. Жаров баштап чораан. Делегация Австрияның чүүл бүрү организациялары-биле болгаш парлалга черлери-биле чугаалажыышкыннарын эрттирген. Автор эргелерин камгалаарының австри ниитилелдери-биле дем каттыштырып ажылдаар дугайында хөй-хөй дугуржулгаларны чарган.

Чугаалажыышкыннар үезинде автор эргелериниң талазы-биле национал ниитилелдерниң ажыл-чорудулгазының дугайында информацияны база солушкан.

Совет делегация Австрияның хөй-хөй парлалга черлеринге чораан, оларны совет авторларның чаа-чаа чогаалдары-биле таныштыргаш, Австрияга оларны парлап үндүрер талазы-биле санал-оналын чугаалашкан.

Аңаа чарган дугуржулгалар ССРЭ биле Австрияның аразынга эртем, культура талазы-биле солчуушкун кылырын калбартырынга дуза чедирер деп, совет делегацияның баштыңы парлалга конференциязынга демдеглээн.

NO TO GOVERNMENT FROM BRUSSELS
NO TO DEARER FOOD
NO TO COMMON MARKET
EUROPE
HUMBUG
BETRAYAL
DECEPTION

Англияның ажылчы чоннары ол чурттуң «Ниити рынокка» киржиринге улам-на күштүү-биле удурланып турар апарган.

«Ниити рынок чок болзун»— деп, бо уаус негеп турар.

М. ОЗЕРОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохроникасы).

«ШЫНГА» харыы

Контрольду күштелдирген

«Тере-Хөлдүң» тергиинери» деп эгелиг, чогаалчы М. Кенин-Лопсаның иштиги эгелерлиг чүүлү август 16-да парлаттынган. Ооң баштайгы—«Улуг повар» деп эгениң адаанда найысылал Кызылдың хөлдүг кудумчуларынга, дыштаныр парыгынга эъттен, сүттен, далгандан кылган амданныг чемнерни, бе хымызын садыглаарын ында саналдаан.

Ажылчы чоннар депутаттарының хоорай Совединиң күүскомунуң даргазының оралакчызы В. Парунинниң бистиң бижиивиске дыңнатканы болза:

Ниитиниң чемнелгезиниң бүдүрүлгелерин хөгжүдер талазы-биле Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1972 чылдың июнь 5-те бадылааны, беш чыл планын ёзугаар бо чылын 520 олуттуг столованың тудуун эгелээр. Амгы үеде хоорайга хымыс садыглаарын организастаарының аргазы чок, чүге дээрге Кызыл хоорай Совединиң ажыл-агыйлары бе сагбайн турар. Оон аңгыда хымыс кылырының тускай цеги сүт заводунда амдызында чок.

Хоорайның хөй-ниити чемненилге черлеринге национал чемнерниң ассортиментизин элбедир болгаш шынарын экижидер талазы-биле хооркүүскомнуң садыг килдизи контрольду күштелдирген.

Экижип турар

Август 27-де үнген солунга «Хандырылгаңар кандыгыл?» деп рубрика адаанга «Ийи столовая, ийи аңгы байдал» деп эгелиг материалда Тес-Хем районнуң төвү—Самагалдай суурда столованың ажылында четпестерни шүгүмчүлеп бижээн.

Райпо баштаар чериниң даргазы О. Т. Бадан-оолдуң бистиң бижиивиске харыылааны:

райпода партия эге организациязының болгаш баштаар черниң кежигүннериниң август 29-та болган каттышкан хуралынга солунда парлаттынган чүүлдү сайгарып чугаалашкан. СЭКП райкомунуң болгаш респотребсоюзтуң төлээлери-биле кады столовая ажылдакчылары 14 кижи чугаалажып көрген. Солунда бижиттинген шүгүмчүлел долузу-биле бадыткаттынган.

Столоваяда чамдык ажылдакчыларның тайылбырын ол хуралга дыңнаан, буруулуг кижилерге хемчег хүлээткен. Ажылын сулараткан столовая эргелекчизин хүлээлгезинден хостааш, ооң орнунда коммунист И. К. Кежикпенни томуйлаан. Амгы үеде столованың чем кылырының шынары экижип, ассортиментизи көвүдеп турар.

«Бедивес школа»

Бо чылдың август 16-да солунда парлаттынган чүүлде Өвүр районда «Торгалыг» совхозтуң Чаа-Суурда сес чыл школазын шлак-бетон-биле алгыды тудуп турарында шаптыктыг четпестерни ында илереткен.

Тыва АССР-ниң Чырыдыышкын министри Д. Ондарның бистиң бижиивиске дыңнатканы:

Чырыдыышкын министерствозунуң коллективинге ук чүүлдү чугаалашкан. Чүүлде айыткан четпестерниң фактыларының турганы шын. Чырыдыышкын министерствозу Чаа-Суур школазының тудуун октябрь 10-га чедир доозарының хемчеглерин ап турар.

Допчузу-биле

Хоорай тудар

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели чаа Ак-Довуракты тударының тодаргай планының төлевилелин бадылаан. Чаа Ак-Довурак хоорайны «Тыва дагдүгү» комбинаттан дөрт километр чартык хире черде чаа шөлге тудар.

Хоорайның чаа микрорайонунуң тудуу 1977 чылда эгелээри көрдүнген. Ацаа 35 муң хире кижи чурттаар. Оларга эргежок чугула хөй-нитиги ажыглаал черлери: школа, магазиннер, столоваялар, эмнелге комплекизи, гостиница болгаш коммунал-хандырылга, культура амыдыраалдың бажыңнарын тудар. Комбинаттың бүдүрүлгелеринче ажылчыннарын чедирер чаа орукту кылыр.

Чаа Ак-Довурак хоорайның төлевилелин Москваның «Гипрогор» институдунуң архитекторлары ажылдап кылган.

◆

Четтирдивис

Кызылдың уран чүүл училищезиниң бирги курузунуң сургуулдары бистиң колхозувустуң күскү дүжүт ажаалдазынга киржири-биле келгеннер. Суурнуң чурттакчылары сургуулдарны улуг өөрүшкү-биле уткуп алган.

Тоску беш чылдың дөрткү чылының дүжүдүн ажаажыр дээн хүлээлгезин олар улуу-биле медереп билип, кызымаккай ажылдааннар. «Коммунизмниң херели» колхозтуң баштаар чери сургуулдарга 8,5 га черниң картофелин казарын хүлээндирген. Олар ону кыска хуусаада чидириг чок ажаашканнар.

Олар солун программалыг концертти белеткеп алгаш, колхоз төвү суурнуң чурттакчыларынга болгаш № 1, 2 хову бригадаларынга барып сонуурганкан. Концерттиң программазы Совет Тываның 30 чылының юбилейинге тураскаадып белеткеттинген.

Сургуулдар Дмитрий Саая, Иван Сарыглар, Владимир Херелчап, Надя Ак-Хуна олар сценага үнүп келирге, көрүкчүлер катап-катап дилеп, адыш часкап турган. Уран чүүл училищезиниң сургуулдарының чедирген дузазы, көргүскен солун программалыг концерти дээш кочетовчулар өөрүп четтиргенин илереткен.

О. ЧЫРТАЙ-УРУГ.
Таңды район.

◆

Дружинниктер

Суурнуң аъш-чем магазининче оор киргенин ол кежээ дежурныйлап, корум-чурум хайгаарап чоруп турган дружинниктер эскерип каапкан. Хайгыылчылар Сергей Хирбаа, Михаил Ичин-Норбу, Кара-кыс Салчак олар шалыпкын хөделгеш, оорларны туткаш, милиция черинге чедире бергеннер. Хөй-ниитиниң өнчү-хөреңгизинче халдап, оор үүлгедиг кылган кижилер Сиирип-оол Хомушку биле Алексей Саая олардыр.

Беш чылдың тодарадыкчы чылының эгезинден бээр Бай-Тайганың «Мурнакчы» колхозунуң Шуй суурда улусчу дружина план бзугаар ажылдап, суурга хөй-ниитиниң корум-чурумун быжыглаар талазы-биле элээн ажылдарны кылган. Олар эш хуузунуң судy, хөй-ниити организацияларыбиле бир демниг ажылдап турар. Улусчу дружинаның командири Сарыг-Оолак Ховалыг дружинниктерниң дежурныйлаар хүннерин организация азыйбиле үлей тургускаш, ону Шуй көдээ Совединиң күүскомунга бадыладып алган.

Ол ышкаш арагалаар, кемниг-херек үүлгедир, оорланыр чоруктарны болдурбазының талазы-биле кылып чорудар ажылдарны көдээ Советтиң сессияларынга, күүском хуралдарынга каш удаа чугаалажып келгени улусчу дружинаның ажылын экижидеринге идиг берген. Моон түңнелинде суурнуң садыгларынга, кудумчуларынга, ажыл хүннеринде эзирик чорупп, корум-чурум үрээр кижилер ам эвээжээн.

Ынчалза-даа акша алган хүннерде арагалаар чоруктар ам-даа таваржып турар. Ынчангаш араганың хоразының, кемниг-херек үүлгедиишкиниң болу бээр чылдагааның дугайында лекцияларны, беседаларны күштелдирери улусчу дружиначылардан болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларындан негеттинип турар.

С. КАРА-САЛ.

ПРОФТЕХӨӨРЕДИЛГЕ КАЛБАРАР

«Тускай ортумак өөредилге черлериниң удуртуруун улам ыңай сайзыраңгайжыдар болгаш тускай ортумак эртемниг специалистерни белеткээриниң шынарын экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чоокта чаа хүлээп алган доктаалында бистиң чуртувуска амгы үениң ажылчыннарын белеткээри — ханы билиглиг, мергежилин ыяк билир специалистерни өөредип, кижизидери болур деп айыткан болгай. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр тускай ортумак эртемниг ажылчын кадрларны өөредиринче бистиң партиявыстың болгаш чазаавыстың онзагай сагыш салып турарының база бир тодаргай херечизи — бистиң республикада профтехөөредилгениң тускай республика эргелелин тургусканы, мергежилдиг ажылчыннарны белеткеп үндүрер училищелерниң материалдыг баазазын быжыглаар талазы-биле ап чорудуп турар хемчеглер болур.

Совет Тываның 30 чыл юбилейиниң бүдүүзүнде бистиң республикага тускай мергежилдиг ажылчын кадрларны белеткээриниң эрткен оруунче хая көөрү артык эвес. Биске баштайгы профессионал-техниктиг училище (амгы Кызылда № 1 көдээ профтехучилище) 1952—53 өөредилге чылында ажыттынган. Орта чүгле көдээ ажыл-агыйның тускай мергежилдиг 200 ажылчыннарын белеткеп турган болза, бо 1974—1975 өөредилге чылында республикада 4 ындыг профтехучилищеде шупту 18.853 кижи өөренип турар. Ынчан механизация училищези деп адап турган ук училищеге 15-ле инженер-педагог турган болза, ам бисте ындыг башкы кадрларның саны 186 четкен.

Бо эрткен үениң дургузунда профессионал-техниктиг өөредилге черлери республиканың колхозтарынга болгаш совхозтарынга техника талазы-биле тускай мергежилдиг 12.917 кадрларны белеткеп берген. Тываның үлетпүр бүдүрүлгелеринде, тудугларында болгаш транспортунда ындыг училищелерни дооскан 5936 специалистер ажылдап турар.

Мурнунда чылдарда Тывага колдуунда-ла көдээ ажыл-агыйның болгаш тудугнуң техниктиг ажылчыннарын белеткээринче кол кичээнгей салып турган болза, ам угланыышкын оон шуут өскерилген. Кандыг кадрларны бистиң училищелеривис өөредип үндүрүп турарын көрүп көрээли.

Кызылда № 1 (бо чылга чедир № 3) көдээ профтехучилищеге тракторист-машинистерни, көдээниң электри четкилеринге ажылдаар электромонтёрларны тускай ортумак эртемге өөредип турар. Балгазында № 2 (мурнунда № 11) көдээ профтехучилищеге III класстың тракторист-машинистерин белеткээри-биле чергелештир бо чылдан эгелеп хойжу механизаторларның салбырын ажыдып, ацаа чүс кижини хаара тудуп турар. Кызыл хоорайның № 4 профтехучилищезинге колдуунда республиканың тудугларынга, тудуг бүдүрүлгелеринге ажылдаар штукатур-хоюглакчылар, штукатур-малярлар, дашчы-монтажниктер, электрогаз-каңнакчылар, электриктер, автокран башкарыкчылары, харылзаа монтёрлары, экскаватор машинистери, тудугжу-чазаныкчыларны белеткеп үндүрер. Ак-Довурак хоорайның № 3 (мурнунда № 41) профтехучилищезинге септекчи электромонтёрларны, үлетпүр дериглерин септээр слесарьларны, септекчи автослесарьларны, электрокаңнакчыларны, штукатур-малярларны, даг-дүгү арыглакчыларын өөредир.

Ынчангаш бистиң училищелеривистиң өөредип үндүрүп турар тускай мергежилдериниң саны безин кайы хире чаарттынып турары моон илдең болуп турар-дыр. Республиканың улус ажыл-агыйының хөгжүлдезинге профессионал-техниктиг өөредилге черлериниң киирип турар үлүүнүң улам өзүп турарын бо фактылар бадыткап турар. Үстүнде адааны-выс доктаалга үндезилээш, Тывага тускай ортумак эртемниг кадрларны белеткээр талазы-биле моон-даа улуг чаартылгалар болур дээрзи чугаажок.

Амгы үеде Россия Федерациязында 3,5 муң хире профтехучилищелер бар, оларда 1,6 млн. аныяк-өскен өөренип турар. Партияның бо талазы-биле салган сорулгаларында амгы беш чылда 5,5 млн. кижини ол өөредилге аайы-биле белеткээрин көрген, ооң иштинден 3 ажыг миллион хирези ам безин станоктарда, фермаларда, тудугларда барып ажылдап кирипкен.

Бо айтырыг бистиң республикада база-ла багай эвес боттанып турар. Чижээ, бо 1974—1975 өөредилге чылында хоорайның профтехучилищелеринге эргелел шупту 480 сургуулду чыып алыр планныг турган, ону херек кырында 551 кижи кылдыр, азы 114,7 хуу күүсеткен.

Ынчалза-даа бистиң көдээ профтехучилищелеривис сургуулдар чыып алыр талазы-биле планын күүсетпээнин чепсес деп санаар апаар. Ындыг училищелерге профтехөөредилге эргелели бо чылын 1050 кижини хаара тудар турган, ону 88,7 хууга чедирген. Хоорайда № 1 көдээ профтехучилище (директору эш Шишигин) өөреникчилер чыыр планын ажыр күүседип алзадаа (111,1 хуу), Балгазында № 2 көдээ профтехучилище (директору турган эш Ершов) 300 сургуул чыып алыр планын чүгле 27 хуу чедирген болуп турары чөгенчиг.

Училищелерде кежээки салбырлар ажылдап турар болгаш ында колдуунда СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ол доктаалында айытканы ышкаш, амгы үеде бүдүрүлгелерде ажылдап турар кадр ажылчыннарны хаара тудуп турар. Үстүнде адыы үнген училищелерниң шуптузунга бо өөредилге чылында кежээки салбырга ажылдап турар аныяктар болгаш нити ортумак өөредилгени доозунган 800 кижини хүлээп ап, оларның нити ортумак билиинге немештир техника талазы-биле тускай мергежилдерни бээри-биле өөредирин планнаан турган болза, ону бүрүн күүседип алган бис.

Ол чорук партияның болгаш чазактың бо беш чылдың төнчүзүнде 1970 чылда турганынга бодаарга, чуртка ортумак профтехучилищелерниң четкизин 5 катап көвүдедир, а ацаа өөренирлерниң санын 6,6 катап көвүдедир дээн улуг сорулганы боттандырарынга бистиң республика төлептиг үлүүн киирер. Ацаа чижек кылдыр бистиң № 2 болгаш 4 (Балгазында, Ак-Довуракта) профтехучилищелерни чоокку чылдарда шуут ортумак профессионал-техниктиг училищелер кылдыр эде организастаар дээнин айтыр херек.

Ажылчыннар амгы үениң эртем болгаш техниктиг чедиишкиннеринге үндезилээш, эртем-билии бедик база мергежилинге ёзулуг мастерлер кылдыр белеткеттинген турар ужурлуг деп ындыг сорулганы партия болгаш чазак профтехөөредилге ажылдакчыларының мурнунда салып турар.

Т. НАМЧЫЛАК,
республиканың профтехөөредилге эргелелиниң инспектору.

ТУРИСТЕР ОРУКТА...

Найыралдың туристи поездилери бистиң чуртувуска сөөлгү чылдарда дыштанылганың эң-не массалыг хевири боор бар чылдар. Тыва АССР-ниң бүлүн санында ооң ачы-дузазын көрүп келгеннер хөй. Бурунгу хүн аныяк Совет Тыва республикавыстың 30 харлаар бүдүүзүнде найысылалдан бүдүрүлгениң, көдээ ажыл-агыйның 392 мурнакчылары найырал поездизи-биле аъттаныпкан. Поездиниң составында Кызылдың болгаш бүгү районнарның төлээлери бар. Ынчаарга оларның хөй кезии — малчыннар.

Ажыл-ишчи шолбаннар 20 хонук иштинде Кавказтың харлыг баштыг дагларын, мөңге ногаан садтар бүргээн мурнуу чүктүң хоорай-суурларын, аржаан-курорттарын, ат-сураглыг Кара далайны көргеш, ээп кээрлер. А колла чүүл — олар боттарының ийи дакпыр орденниг төрээн Тывазының улуг юбилейиниң база ооң ССРЭ-ниң найыралдыг акы-дуңма өг-бүлезинге бактаап киргеш чедип алган чедиишкиниңин дугайында аас-кежик бүргээн чылыг сөстерин сөңнеп чедирерлер. Бо аныяк мурнакчыларны бистиң тускай корреспондентивис М. Хенче-Кара оларның аъттаныышкынының бүдүүзүнде чурукка тырттырып алган: (солагай талазындан) Эрзин районнуң «Чаа орук» колхозунуң Сувураа сүт-бараан фермазының эргелекчизи К. Чапсын, ол-ла районнуң «Мөрен» колхозунуң хойжузу Х. Натсак, «Чаа орук» колхозтуң чолаачызы А. Эренчин база электрик О. Сараагай. Олар дөртээлэ тоску беш чылдың бо тодарадыкчы дөрткү чылында улус ажыл-агыйынга үре-түңнелдиг күш-ажылы дээш, халас путёвкалар-биле шаңнаткан. Ынчаарга оларның ужу СЭКП кежигүнүнге кандидаттар, а бирээзи — ВЛБСМ кежигүнү.

С. МОНГАЛ.

Декабристерниң кадайларынга...

Бо чурукту декабристерниң кадайларының дугайында кино тырттырып турган үеде тырттырган. Кинону кинорежиссёр Владимир Мотыль «Ленфильм» студияда тургузуп турар. Ол кинода Иннокентий Смоктуновский, Мария Купченко, Дмитрий Макаровский, Василий Ливанов, Польшаның артизи Ева Шикульска оларны тырттырып турар.

ЧУРУКТА: бир болуушкунну кинога тырттырарының бүдүүзүнде. Оң таладан солагай талаже — режиссёр Владимир Мотыль, артист Мария Купченко, болгаш Василий Ливанов.

Т. РЫБАКОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Чагыдылга организастыг

Амгы үеде бистиң чурттуң бүгү булуннарында парлалга чагылгазы чоруп турар болгай. Ниитилел-политиктиг-даа, адырлар аайы-биле-даа солуннарны, журналдарны чагыдып алгаш, оларны номчуп, олардан билип алган ажыктыг чүүлдерин ажыл-херекке ажыглап чоруур кижилер хөй. Ынчангаш солун, журналдар чагыдылгазынче кичээнгейни бистиң «Ак-Туруг» совхозта база салып турар.

Чижээ, Ак-Туруг ортумак школазында келир чылдың солуннар, журналдарының чагыдылгазы организастыг чоруп турар. Школада парлалганың хөй-ниити тарадыкчылары башкы Татьяна Телегина, онгу классчы Наташа Дагба олар школа коллективиниң кежигүннериниң чагыткан 296 солуннар, журналдарның квитанциязын дужааганнар.

Башкылар Кандан Арзылан, Шивидек Кызыл-оол, Монгуш Эрес-оол беш-беш янзы-бүрү чагыдылганы кылганнар.

К. КОМБУ.

НАНАЙ РАЙОНДА

Джари дээр нанай суур чоннуң шевер кижилериниң хөйүбиле алдарлыг. Чижээлээрге, Далсянка Семеновна Больда кандыг-даа чараш, каас чүүлдерни кылыр. Ооң ашаа Колбо Никитович — ыяштан чараш чүүлдерни чазаар. Чоннуң ол шеверлери мергежилин оглунуң уруунга дамчыдып берип турарлар, ону бо чурукта көргүскен.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ОКТЯБРЬ 5-ТЕ

МОСКВАДАН

12.00—Дамчыдылгалар программазы.
12.05—Медээлер.
12.10—Өңнүг телекөргүзүг. «Орлёнок» телестудияның юнкорларының Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры К. А. Бориин-биле ужуражыышкыны.
12.55—Музыкалыг программа. «Эртенги почта».
13.25—«Кадыкшылга». Эртемнептередилгелиг программа.
13.55 — Өңнүг телекөргүзүг. «Дириг амытаннар оранында».
14.55 — Өңнүг телекөргүзүг. Даштыкы артистерниң киржилгези-биле эстрада ырларының концерти. ГДР-ден дамчыдылга.
15.25 — Шыдыраага делегей маргылдаазы.
15.30—15.40—Чапсар.
15.40—Документалдыг фильм.
16.15 — Өңнүг телекөргүзүг. П. И. Чайковскийниң «Иоланта» деп операзы. Ленинградта күрүнениң опера болгаш балеттиң академиктиг Киров театрының шиизи.
18.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.30—«Делегей байдалының дугайында допчу тайылбыр».
18.45— «Тываның неделязы». Информастыг программа.
19.00—Уругларга. Мультфильм.
19.10—«Мээң баштайгы башкым». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

19.55—Өңнүг телекөргүзүг. Информастыг программа. ГДР-ден дамчыдылга.
21.30—Концерт.
21.50—22.00—Чапсар.
22.00—Өңнүг телекөргүзүг. Хоккейге делегей ужуражылгазы ССРЭ—Канада.
00.45—Концерт.
01.00—01.30—«Үе». Информастыг программа.

ТЫВА ТӨӨГҮЗҮ—МАРКАЛАРДА

Почта маркаларын болгаш эрги шагның акша-мөңгүннериниң хевирлерин чыыр кижилер — филателистерниң саны бистиң чуртта чыл келген тудум улам көвүдеп турар. Бо дээрге, солун болгаш дыка ажык-дузалыг ажыл. Маркаларның дузазы-биле бистер бүгү-ле чурттарның болгаш диптерниң төөгүзүн, дириг амытаннарын, үнүштерин, ында чурттап турар улустарның төөгүзүн билип алыр бис.

Эң баштайгы совет маркалардан эгелеп, бистиң калбак делгем Төрээн чуртувустуң төөгүзүн бо хүннерге чедир караавыс-биле көрүп ал болур бис. Оларның эң баштайгыларының бирээзинде хааның эрге-чагырганың кинчи-бегин үзе шапкаш, хосталганы чедип алган ажылчынны чураан. А сөөлгү үеде үнген маркаларда космосту шиңгээдип апарынга совет эртем-техниканың чедиишкиннерин көргүскен. Баштайгы беш чылдарны — чурттуң индустриализастаашкынын болгаш коллективизацияны, Ада-чурттуң Улуг дайынының үезин, Советтер чуртунуң тайбың дээш демиселиң дайын соолунуң катап тургузуушкун чылдарының чедиишкиннерин, коммунизм тургузуушкунунга совет улустуң бурунгаар базымнарын база-ла маркаларда төөгүп көргүскен.

Совет маркалар бистиң күрүнениң политиктиг шылгараңгай ажылдакчыларын, сураглыг эртемденнерни болгаш чогаалчыларны, беш чылдарның маадырларын, үлетпүрде, көдээ ажыл-агыйда болгаш культурада улуг-улуг чедиишкиннерни көргүзүп турар. Делегейниң ажылчы чоннарының улуг баштыңчызы В. И. Ленинге үш чүс ажыг марканы тураскаадып парлаан.

Почта маркаларын бистиң чурттуң хөй национальдыг улустарынга оларның бузулбас найыралынга база калбаа-биле тураскаадып турар. ССРЭ-ниң составынга эки тура-биле бактаап кирген Тываның — эң аныяк автономнуг республикаларның бирээзиниң дугайында маркалар база эвээш эвес. Олар — бистиң республиканың амыдыралының база бир көрүнчүү. Маңаа холбаштыр тыва маркаларның төөгүзүн кысказы-биле чугаалаары солун.

Тыва Арат Республиканың маркалары филателистерниң кичээнгейин үргүлчү хаара тудуп келген. Баштайгы тыва маркаларның хевири солун: оларны ынчан шөйбек, үш булуңналчак болгаш дөрбелчиңдаа хевирлиг кылыр парлап тургулаан. Тыва маркаларны үндүрүп эгелээриниң ырак мурнунда чагаа-бижиктерге моол марка-демдектерни ажыглап турган. А сөөлзүредир — тыва почтага совет маркалар күштүг боор турган.

Эң баштайгы тыва марка 1926 чылда парлаттынып үнген. Ынчалза-даа ооң бижиин моол үжүктер-биле сиилбип кылган турган. Ыңда тырыкы дугуйну чуруп каан. Ол дээрге, бойдуста амыдыралдың мөңгезибиле шимчеп турарын айыткан демдек-тир. Ынчаарга 1927 чылдан бээр тыва маркаларга республиканың каас-чараш бойдузун, аң-меңин болгаш чоннуң ажыл-амыдыралын көргүскен сиилбилгелер көстүп келген. Даараазында чылдан эгелээш, маркаларның бижиин латин үжүктер-биле демдеглеп эгелээн.

Ниитизи-биле, тодаргайлаарга, 1926 чылдан 1943 чылга чедир — ТАР-ның ССРЭ составынга киреринге чедир — 136 марка республиканың иштинге болгаш ооң кызыгаарларының даштынга-даа күштүг боор чоруп турган.

Чамдык маркаларның өртектерин кырындан чаартып каапкан көрүп болур. Ол чорук өртектерниң өскерлиринден, бижикти чорудар черниң адреззинден, төгерикти акшаже, а акшаны рубльче шилчиткениинден хамааржып турган.

Совет Эвилелиниң составынга Тываның каттыжып кирге ниге чедир маркаларны Москвага парлап турганы солун. Оларны сураглыг совет сиилбикчилер Завьялов биле Амосов олар чуруп турганнар. База бир солун чүүл бар. 1942—1943 чылдарда чамдык маркаларны Кызылга база парлап турган. Ынчаарга ол маркаларның хевирин болгаш оларда көргүскен чүүлдерни чурукчу В. Ф. Демин күүседип турган. Олардан кайгамчык чараш бойдусту — күчүлүг Енисейни, ооң эриктеринде арга-арыгны, дириг амытаннар — буур-буланны, адыгны болгаш өске-даа чүүлдерни сонуурган көрүп болур бис. ТАР-ның экономиктиг, культурлуг амыдыралындан ацгыда, өске-даа чүүлдерни оларга чуруп көргүзүп турган. Чижээ, спорттуң национал хевирлерин — хүрешти, ча адарын болгаш аът чарыштырарын баштайгы маркаларга-ла көргүскен.

Маркалар чыыры — чугула херек. Оларның дузазы-биле кандыг-даа чурттуң, кандыг-даа улустуң төөгүзүн билип ап болур бис. Совет Эвилелиниң составынга Тываның бактаап кирген иниң ужеп чылын демдеглеп турар бо хүннерде республиканың филателистери ооң дугайында маркаларны чыып, оларны шинчилээрин улам идепкейжидип турарлар. Олар боттарының бөдүүн-даа, болза, херектиг ажылы-биле эрткен болгаш амгы-даа үелерниң дугайында чыл демдегледерни тургузарынга дузалажып турарлар.

Ю. КОВЕНСКИЙ,
сонуургакчы-филателист, Кызыл хоорай.

ССРЭ-НИҢ ШИЛИНДЕК КОМАНДАЗЫНЫҢ ҮШКҮ ТИИЛЕЛГЕЗИ

МОСКВА. (СЭТА). Эң мергежилдиг ойнакчылардан тургустунган «Канада-74» команда-биле Москвага болган ийи маргылдаа оюнунга ССРЭ-ниң шилиндек командазының хоккейжилери тиилелгени база чедип алгаш, 5:2 (2:1, 2:1, 1:0) санныг болган.

Совет командадан Михайлов (баштайгы минутада), Васильев (3-кү), Анисин (29-ку), Шаталов (34-кү), Харламов (53-кү минутада) шайба киир каккан. Канаданың командазынга Уль (16-гы), Гоюдп Хоу (27-ги минутада) чедиишкинниг болган.

Алды ужуражыышкынны эрттирген соонда ССРЭ-ниң шилиндек командазы мурнап турар, үш тиилелгелиг болган. Канадалар чаңгыс-ла катап удуг алырын чедип алган. Ийи оюн хайымнажып доозулган.

Ам октябрь 5-те болгаш 6-да ойнаар.

ДЫШТАНЫР ХҮННЕРДЕ

ОКТЯБРЬ 5-ТЕ

Шыдыраа клувунга кежээкиниң 6 шактан эгелеп хоорайның бирги чери дээш эр, херээжен болгаш элээди уруглар аразынга шыдыраа маргылдаазы ажыттынар.

«Энергетик» Культура бажыңынга дыштанылга кежээлериниң сезонунуң ажыдылгазы болур. Эгелээри 8 шакта.

«Енисей» Культура бажыңынга Совет Тываның 30 чыл оюнга тураскаатткан «Литература хайгааралы» деп темалыг кежээ болур. Эгелээри 8 шакта.

ОКТЯБРЬ 6-ДА

«Енисей» Культура бажыңынга — дыштанылга кежээзи: танцылар, оюннар, аттракционнар. Эгелээри 8 шакта.

Шыдыраа клувунга — маргылдааның уламчызы.

№ 15 школаның стадионунга кудумчу командаларының «Чеве, оолдар!» деп спортчу байырлалы эртер. Эгелээри эртенгиниң 11 шакта.

Хөгжүм-шии театрынга культура ажылдакчыларының Совет Тываның 30 чыл оюнга тураскааткан байырлыг хуралы болур. Эгелээри 4 шакта.

ДЫШТАНЫР ХҮН ШТАВЫ.

Редакторнуң оралакчызы
М. Н. СМИРНОВА

КИНО

ОКТЯБРЬ 5-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Чүгле «кырганнар» тулчуп турар» 9.40, 11.30, 13.20, 15.10, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыынды 9.30, «Москва—Кассиопея» 11.00, 14.30, «Ава» 16.15, «Хоктүгбейлер» 12.45, 18.05, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чааннар — мээң өңнүктерим» (1-ги, 2-ги сериялары) 14.00, 16.45, 19.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Бажы чок аъттыг кижи» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ· Индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24—63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда килдизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа килдизиниң 41-27, информация база совет тургузуг килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

ТИРАЖЫ 16056. ЧАГЫГ № 237. ТС—01112

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1)